

HET LAND VAN NEVELE

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring

Kastelen in het Land van Nevele

HET PERSONEEL VERTELT

september 2005

jaargang XXXVI

aflevering 3

Afgiftekantoor 9850 Nevele

HET LAND VAN NEVELE

Heemkundig tijdschrift voor
Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem,
Merendree, Nevele, Poesele, Poeke, Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare
en Zeveren

Het Land van Nevele is een uitgave van de heemkundige kring
"Het Land van Nevele" v.z.w.

Abonnementen en lidgeld 2005

Abonnementen op *Het Land van Nevele* lopen over een jaargang van vier nummers. Bij nieuwe abonnementen in de loop van het werkjaar worden de vorige nummers, indien nog voorradig, nagestuurd. Oudere nummers vanaf 1970 zijn nog in beperkte hoeveelheid beschikbaar.

Lidgeld 2005

18 euro (+ 3 euro buitenland) over te schrijven op rekening 290-7431460-20 van "Het Land van Nevele" v.z.w.,
Dammeers 35, 9880 Aalter.

Steunend lid 2005

Vanaf 25 euro

Redactieadres

J. Luyssaert, Veldestraat 26, 9850 Merendree

Tijdschriftadministratie

L. De Ruyck, Heiste 45, 9850 Landegem

Administratie dagelijkse werking

A. Bollaert, Beentjesstraat 24, 9850 Poesele

Opmaak

C. De Groote, Landegem

Druk

Beschutte Werkplaats "Nevelland", Nevele

De auteurs, en niet de uitgever, zijn verantwoordelijk voor hun bijdragen en illustraties.

Bij de kafffoto: De hooiwagen in het park van het kasteel van Merendree. Bovenaan zit Julien Van De Velde en onderaan van links naar rechts zien we Theofiel Van De Velde, Anna Pynaert, Lieske De Meyer, Anna Van de Velde en Clarisse Naessens. (Foto verzameling familie Naessens)

HET LAND VAN NEVELE

Provincie
Oost-Vlaanderen

Centrale Bibliotheek

Kastelen in het Land van Nevele

HET PERSONEEL VERTELT

september 2005

jaargang XXXVI

aflevering 3

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

HET LAND VAN NEVELE

978
90-215-1111-1

Provincie

West-Vlaanderen

Provincie

West-Vlaanderen

Provincie

West-Vlaanderen

Provincie

West-Vlaanderen

Provincie

West-Vlaanderen

Provincie

West-Vlaanderen

Provincie

West-Vlaanderen

Provincie

West-Vlaanderen

Provincie

West-Vlaanderen

Provincie

West-Vlaanderen

Provincie

West-Vlaanderen

Samenstelling:

Stefaan De Groote (coördinatie), André Bollaert, Jan Luyssaert,
Hugo Schaeck, Patrick Tuytschaever, Nele Van Uytsel

INHOUD

Inleiding	205
Stefaan DE GROOTE, Van motte tot huys van plaisance: korte geschiedenis van de kastelen in het Land van Nevele	207
Bachte-Maria-Lerne	
Stefaan DE GROOTE, Het kasteel van Ooidonk	214
Stefaan DE GROOTE, Clarisse Van Den Bulcke (°Zeveren) kwam in 1937 als zeventienjarige op het kasteel van Ooidonk terecht en mocht nog één maand Vlaams spreken	217
Hansbeke	
Stefaan DE GROOTE, Het kasteel van de Bousies-Borluut	223
Patrick TUYTSCHAEVER, De familie Verlinden was meer dan vijftig jaar in dienst bij de familie van graaf de Bousies-Borluut in Hansbeke	227
Landegem	
Stefaan DE GROOTE, Het kasteel van Mahy	233
Jan LUYSSAERT, Gustaaf De Rudder, hovenier op het kasteel van Landegem	235
Hugo SCHAECK, De zusters Clarisse en Bertha Naessens werkten voor de kasteelvrouw in Landegem en die had zo haar gewoonten ..	239
Merendree	
Stefaan DE GROOTE, Het kasteel te Velde	241
Hugo SCHAECK, Suzanne Lootens (°Merendree) woonde in het hoveniershuis van het kasteel Te Velde	244
Stropers betrappt door jachtwachters (uit 'Het recht van de sterkste' van Cyriel Buysse)	250

Poeke

- Stefaan DE GROOTE, Het kasteel van Poeke 252
- Stefaan DE GROOTE, Irène Buysse (°Poeke) gaf tijdens de oorlog
in het kasteel van Poeke les aan stadskinderen 257

Sint-Martens-Leerne

- Stefaan DE GROOTE, Het kasteel van Crombrughe 260
- André BOLLAERT, Maurice De Wulf was boer en erechauffeur
bij de familie van Crombrughe van Leerne 263

Vosselare

- Stefaan DE GROOTE, Het kasteel Hof ter Mere of
kasteel van Vosselare 269
- Stefaan DE GROOTE, Zeno De Vogelaere (°Bachte-Maria-Leerne)
hielp vader Abel, de ‘garde chasse’ 274
- Stefaan DE GROOTE, Godelieve Cloet (°Vosselare):
“Als dochter van een pachter van het kasteel werd ik opgeëist
om in het kasteel te werken” 279
- Jozef DE VILDER, Het verhaal van mijn jeugd in Vosselare,
als zoon van de oppertuinier van het kasteel 283
- Bezoek van de jonge kasteelvrouw aan het hoveniershuisje
(uit ‘’t Blauwhuis’ van Cyriel Buysse) 292
- Geraadpleegde literatuur 293
- Voorintekeningen 295

INLEIDING

In de grote overzichtswerken over kastelen wordt veel aandacht besteed aan de adellijke families die er woonden of er af en toe resideerden. Ook het architecturale aspect van het kasteel en de kunstwerken komen doorgaans uitgebreid aan bod.

Maar over de mensen die er dag in dag uit hebben gewerkt, vinden we bijna niets, op het populaire boek na van journaliste Diane De Keyser, dat voor het eerst de aandacht vestigde op het personeel dat 'downstairs' bedrijvig was.¹

Tot en met de Tweede Wereldoorlog werkten alleen al in het gebied van het Land van Nevele honderden mensen in de kastelen of in de grote burgerhuizen. Nadien ging het bergaf en werd het aantal personeelsleden geleidelijk aan afgebouwd. Maar het ging tot voor kort nog om enkele tientallen personen die actief waren als kamermeisje, wasvrouw, knecht, bediende, kok, kokshulpje, chauffeur, conciërge, jachtwachter, tuinier...en bij uitbreiding al de pachters die de riante levensstijl van de kasteelbewoners dienden te ondersteunen.

Vooraf in de jaren zestig, toen de sociale wetgeving met de minimumlonen en de sociale zekerheid verder werden doorgevoerd, kromp het personeel fors in.

De heemkundige kring het Land van Nevele zet haar traditie om regelmatig uit te pakken met een fotoboek of een themanummer verder, door nu het personeel aan het woord te laten. Er komen een tiental mensen aan bod die ooit in een kasteel hebben gewerkt.

Het zijn hoe dan ook interessante egodocumenten die een beeld geven over een ietwat vreemde wereld die de meeste onder ons nauwelijks hebben gekend en ondertussen bijna is verdwenen. Het oudste verhaal dateert uit het begin van vorige eeuw.

¹ Diane De Keyser, *Madame est servie*, 1995, Van Halewyck, Leuven.

Tegelijkertijd wordt per kasteel een stukje geschiedenis aangeboden, aangevuld met één of meerdere foto's. Vreemd genoeg moet van heel wat kastelen de geschiedenis nog worden geschreven.

Net als bij pastorieën, kloosters en kerken ontstaat een discussie over de functie die een kasteel en het parkgebied errond moet krijgen en dreigt er leegstand. De majestueuze gebouwen komen ofwel in handen van een ondernemer (Vosselare) of worden gekocht door de lokale overheid (Poeke). In de meeste gevallen blijven ze wel degelijk in het bezit van particulieren, daarom niet altijd de aloude adellijke familie.

VAN MOTTE TOT HUYS VAN PLAISANCE: KORTE GESCHIEDENIS VAN DE KASTELEN IN HET LAND VAN NEVELE

De motte is het eerste soort kasteel in onze gebieden. De versterkte woning van de leenheer werd gebouwd op een kunstmatige heuvel om de voordelen van een kasteel op een berg na te bootsen. In het beginstadium was dit niet veel meer dan een houten toren. Om deze motte werd meestal een gracht aangelegd, die het voor de aanvallers nog moeilijker maakte. Vaak lag naast de motte een voorhof, eveneens omweld en voorzien van een palissade op een aarden wal. Maar onneembaar was een dergelijke motte niet. Het niet al te hoge heuveltje was door belegeraars gemakkelijk te ondergraven, zonder dat ze last kregen van het grondwater. Mottes werden dus alleen opgeworpen wanneer er geen natuurlijke heuvels zijn, waarop de heer zijn woning kon bouwen en dat is in deze streek het geval.

Als bouw materiaal werd tot de twaalfde eeuw doorgaans hout of natuursteen gebruikt. De kunst van het stenen bakken, in ons land door de Romeinen geïntroduceerd, raakte na hun vertrek in onbruik. Pas in de loop van de twaalfde eeuw kwam het bakken van stenen weer op de voorgrond. De ridders die terugkwamen van de kruistochten hadden bovendien inspiratie opgedaan op het vlak van woningbouw en versterkingen. De oude motte maakte plaats voor een versterkte burcht met donjon, die geleidelijk aan meer en meer een woonfunctie kreeg.

De ligging van de mottes en kastelen diende te voldoen aan twee voorwaarden. Ten eerste moest het kasteel nabij een strategisch punt aan een rivier, weg of moeras liggen. En ten tweede moest deze plaats door haar natuurlijke ligging in het terrein gemakkelijk en goed te verdedigen zijn. De leenman diende daarvoor toestemming te krijgen van zijn leenheer, in ons geval de graaf van Vlaanderen. Vanuit het kasteel controleerde men de zgn. lijfeigenen, m.n. de landbouwers die een groot deel van hun inkomen dienden af te staan aan de heer en allerlei taken dienden te vervullen. Rondtrekkende handelaars betaalden tol, zeker als het kasteel aan een brug of kruispunt lag.

Reeds in de vroege middeleeuwen bevonden zich een aantal dergelijke versterkte burchten in het Land van Nevele. De dorpen Nevele, Hansbeke,

Vosselare en Poeke waren al vroeg in het bezit van een adellijke heer, die verbleef op een motte die werd uitgebouwd tot een versterkt kasteel. Maar van deze oorspronkelijke kastelen of burchten zijn weinig of geen sporen overgebleven.²

De kastelen werden vernietigd tijdens de oorlogen die de Gentenaren uitvochten met graaf van Vlaanderen Lodewijk van Male in 1381-1382 en later opnieuw in 1452 en 1488 toen de Gentenaren de strijd aangingen met hun Bourgondische vorsten. Het kasteel in Nevele werd gedeeltelijk verwoest tijdens zware gevechten in 1381 en 1388. Het puin werd in 1488 door de Gentenaren per schip vervoerd naar Gent en gebruikt voor de stadsversterkingsgordel. Maar een deel van het kasteel bleef behouden. De donjon bleef staan en er is nog steeds anderhalve muur van ongeveer 900 jaar oud.

Ook elders zijn er mogelijk verdwenen mottes. Zo is er het legendarische verhaal dat in Zeveren een motte heeft gestaan.³

De verdwenen kastelen van Nevele

In het begin van de 14de eeuw lieten de heren van Nevele een nieuw kasteel bouwen in Ooidonk (Bachte-Maria-Lerne). Toen het kasteel van Nevele in 1381 in de as werd gelegd, verbleven zij vermoedelijk reeds in dit nieuwe kasteel. Na de brand werd het kasteel in Nevele gedeeltelijk heropgebouwd. Het fungeerde van dan af als woning van de amman, gevangenis of vierschaar. Hoe het versterkte kasteel van Nevele, een typische woontoren op een omwalde motte, eruit zag leert ons de beschrijving in De Potter en Brouckaert: “Een viercante torre, gemetst van blauwe schorre, waartoe motte, wallen, land, meers en weide behoorden. Er waren twee motten oft ghersinghe, rondomme bewatert... de eene palende aan de rivier die men heet de Poecke, daerneffens loopende”. Een deel van de oude toren in Doornikse steen is bewaard gebleven, ook de muur tussen het kerkhof en het klooster zou een overblijfsel zijn van het voormalige kasteel.⁴

² Een voorbeeld in de omgeving is de castrale motte Hogewal in Ertvelde (Evergem) die werd geklasseerd en ondertussen ook gerestaureerd.

³ Raf Walgraeve en Geert Van Doorne hebben in de jaren zeventig dit verhaal onderzocht maar slaagden er niet in een duidelijk uitsluitsel te vinden.

⁴ Voor bijkomende info over het kasteel van Nevele zie het artikel van Hugo Schaeck in het tijdschrift Het Land van Nevele, juni 2002.

Een ander verdwenen kasteel of kasteeltje in Nevele waar de familie Mulle de Terschueren woonde, had als naam 'Kasteel de Motte' of 'Goed de Motte'. Maar het was zeker geen versterkte burcht zoals de oude mottes. Oorspronkelijk was het een eigendom van de familie Van der Meulen uit Tielt, maar het kwam door huwelijk en erfenis in 1849 in handen van de familie Mulle de Terschueren. In 1850 werden er verbouwingen uitgevoerd. Het kasteel werd in 1956 afgebroken.

Speeldgoedje

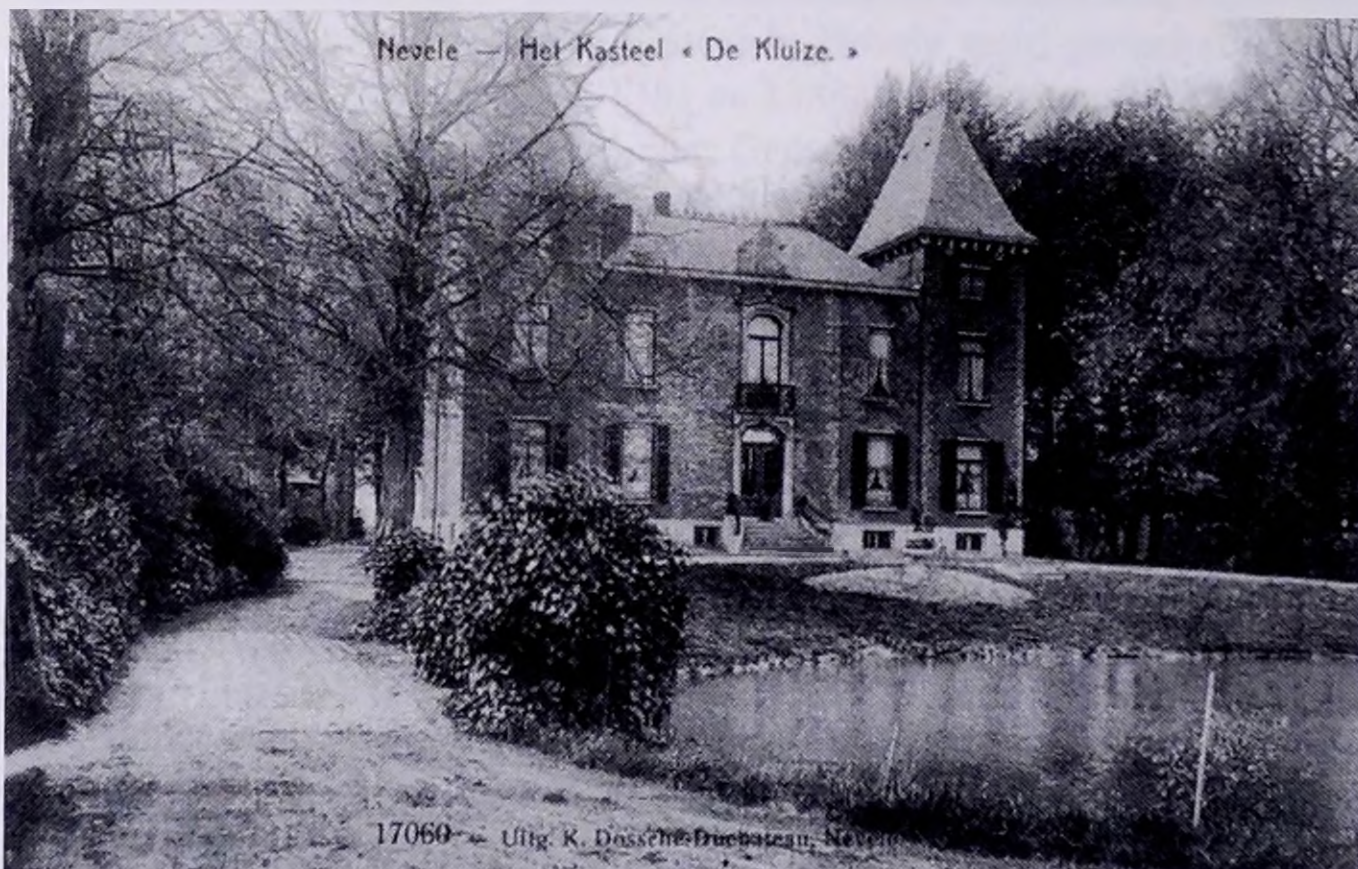
De nieuwe kastelen in de streek in traditionele bak- en zandsteenarchitectuur hebben hun defensief karakter vrijwel verloren en werden een residentiële verblijfplaats. Het oudste en mooiste kasteel in het Land van Nevele is dat van Ooidonk in Bachte-Maria-Lerne, dat na de verwoesting in de 16de eeuw door de Gentenaars, vanaf 1594 volledig terug werd opgebouwd in Vlaamse renaissancestijl. Dit gebeurde door de Antwerpse koopman Della Faille, nadat hij het afgekocht had van de weduwe van de in Brussel ont-hoofde graaf de Montmerency.

Onder het Oostenrijkse bewind vanaf 1713 kwamen onze streken in iets rustiger vaarwater. In die periode werden de kastelen van Hansbeke, Poeke en Vosselare opnieuw opgetrokken en werden nieuwe kastelen gebouwd, in o.a. Sint-Martens-Lerne en Merendree. We verwijzen voor verdere uitleg, naar de gegevens die per kasteel verder in het boek werden opgenomen.

De kastelen werden nu een "huys van plaisance" ook nog "speelgoedje" of "speelgoed" genoemd; het buitenverblijf van adellijke families. Deze families, oude of nieuwe adel, verbleef in de winter in Gent of Brussel, maar trok tijdens de zomer naar hun buitenverblijf. In de negentiende eeuw ontwikkelde architect Leo Minard zich tot bouwer of verbouwer van maar liefst zes kastelen in de ruime omgeving van Deinze. Twee ervan zijn verdwenen. Een opvallend voorbeeld is het "Kasteel van Crombrughe" in Sint-Martens-Lerne.

Veel schade op het einde van de Eerste Wereldoorlog

De kastelen kregen het zwaar te verduren tijdens de Eerste Wereldoorlog toen, in oktober en november 1918, in de omgeving van het Kanaal van

Het middeleeuwse kasteel in Nevele werd in de 14de eeuw verwoest. Maar er was in Nevele wel nog het negentiende eeuwse kasteel 'De Kluize' of 'Ter Motte', dat in het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw werd afgebroken. Ook de kasteeldreef is verdwenen. Het kasteel, dat in de Biebuyckstraat stond, komt aan bod in verschillende romans van Cyriel Buysse en werd bewoond door de vroegere burgemeester van Nevele: Mulle de Terschueren.

(Verzameling heemkundige kring het Land van Nevele)

Schipdonk en de Leie, zware artillerieduels werden uitgevochten. De zwaarst beschadigde kastelen waren dat van Vosselare dat volledig uitbrandde en dat van Landegem (voormalig kasteel van Hoobroeck-Van Ten Hulle in de Poeldendries). Maar ook het kasteel van Ooidonk kreeg een voltreffer te verwerken, waarbij verschillende Duitse militairen sneuvelden. De kastelen werden na de vernielingen heropgebouwd of hersteld, maar daarom niet in de oorspronkelijke stijl.

Kasteelheer verliest economische en politieke macht pas na de Tweede Wereldoorlog

Ondanks de Franse Revolutie die vooral gericht was tegen de macht van de adel en later in de 19de eeuw de opkomst van de (arbeiders)partijen, bleef de macht van de adellijke families op het Vlaamse platteland nog lang intact. De eeuwenlange verhoudingen wijzigden pas grondig na de Tweede Wereldoorlog.

Deze machtspositie was zowel politiek - zij leverden de burgemeesters - als economisch. Dat laatste kwam via het grootgrondbezit dat overwegend in handen was van deze adellijke families. Zo konden zij macht uitoefenen op de landbouwers, want enkel zij bepaalden wie de meest geschikte was om grond te pachten of een huisje te huren.⁵

Vaak was er een evenwicht tussen de bemoeizucht van de landheer en anderzijds de vrijheidsdrang van de pachter. In veel gevallen woonden pachters generaties lang op één en dezelfde boerderij, waarbij de verhouding niet te lijden had onder de gezagssituatie. Het was een paternalistische verhouding, waarbij de kasteelheer een oogje in het zeil hield en in vele gevallen ervoor zorgde dat zijn 'pachterkinderen' niets tekort kwamen. Als tegenprestatie kon hij genieten van een eerbiedige hulde van de kant van pachters die hem bovenop een stuk van de opbrengst (vlees, groenten) kwamen brengen.

⁵ Die problematiek komt aan bod in 'Het gezin van Paemel' van Cyriel Buysse.

De economische macht van de landheren strekte zich verder uit dan het verpachten van grond. Ook het jachtrecht was in handen van de kasteelheren. Strovers worden zwaar aangepakt door de jachtwachters. Daarnaast was ook het recht van water en wind in handen van de adel. De pachters werden gedwongen om gebruik te maken van een bepaalde molen.

Ondanks de al bij al meestal relatief goede verhoudingen zijn er ook verhalen over misbruiken en uitbuiting door kasteelheren, tot blijkbaar in de negentiende eeuw, wat o.a. aan bod komt in het vroege werk van de Nevelse auteur Cyriel Buysse. Er doen hierbij veel sterke verhalen de ronde. Eén van die verhalen gaat over een kasteelheer, die wanneer hij dronken was uit het raam met hagel op zijn pachters schoot wanneer deze op het land aan het werk waren. Hij wou zien hoe hard ze konden lopen, vertelde hij nadien. Een ander hardnekkig verhaal is dat sommige pachtheren vroeger bij het huwelijk van onderdanen het recht afkochten om de eerste nacht bij de bruid door te brengen. We beperken ons tot deze voorbeelden. Het gaat hier om oude verhalen, die moeilijk te controleren zijn op hun waarheidsgehalte.

Na de Tweede Wereldoorlog en vooral vanaf de jaren zestig ging de macht van de adel nagenoeg volledig teloor. Doordat de economische invloed van de kasteelheer op de pachters sterk taande, slaagde deze er ook minder en minder in om in het dorp verkozen te worden tot burgemeester en via deze weg de invloed op benoemingen en vergunningen te blijven controleren. De zwaarste politieke concurrentie kwam doorgaans van Vlaamsgezinden of onafhankelijke landbouwers. De fusies van de gemeenten in de jaren zeventig betekenden helemaal het einde voor de burgemeesterkasteelheer, ooit zo typisch op het Vlaamse platteland.

Kasteel, omliggend bosgebied en de parken bleven na de oorlog wel nog enkele tientallen jaren in de handen van de kasteelheer, en vormen nu soms de enige bosgebieden in een bepaalde streek. In een aantal gevallen probeert de adellijke familie zo goed en zo kwaad het ging en gaat, park en kasteel intact te houden. In het geval van Ooidonk in Bachte-Maria-Lerne bijvoorbeeld is dat tot nog toe met veel succes gebeurd.

Maar ook hier is er een evolutie. De grote kastelen kunnen immers moeilijker onderhouden worden door de aloude adellijke familie of er ontstaan problemen bij de overdracht van de ene generatie naar de andere. Om finan-

ciële redenen waren een groot aantal adellijke families verplicht om gronden en boerderijen te verkopen en te laten verkavelen.

Ofwel moet de gemeente bijspringen om te kopen (Poeke) of het park te onderhouden (Ooidonk) ofwel komt het kasteel in handen van andere particulieren (Merendree, Vosselare).

Een opvallend voorbeeld van de wijzigende functie was het bericht dat mogelijk een golfterrein zou worden gemaakt van het kasteelpark in Hansbeke. In ieder geval zullen er meer en meer inspanningen moeten komen – hetzij van de overheid hetzij van de privé-sector - wanneer men al die mooie kastelen, parken en bossen wil behouden.

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Lerne

HET KASTEEL VAN OOIDONK

Hodonk, hoogdonk... zijn maar een paar namen die Ooidonk voorafgingen. De naam verwijst naar een zandige ophoging in een moerassig gebied. In de 11de en 12de eeuw was op die plaats een hoeve die toebehoorde aan de heren van Nevele, die op dat ogenblik nog resideerden in hun kasteel in Nevele. In de 13de eeuw verwijzen bepaalde bronnen al naar een kasteel of motte. De strategische ligging in een bocht van de Leie midden tussen moerassige weilanden was uitstekend.

In 1381 werd het Nevelse kasteel verwoest en vestigde de toenmalige heer van Nevele, Jan Fosseux, zich in het kasteel van Ooidonk. Er kwam een dreef in de richting van het dorp Sint-Maria-Lerne. Het kasteel werd het centrum van een belangrijke heerlijkheid en later baronnie die dertien dorpen omvatte. Door huwelijk komt het in de 15e eeuw in handen van de familie de Montmerency.

De heren van Nevele waren meestal trouw aan hun leenheren, de graven van Vlaanderen, later de Bourgondiërs en de Habsburgers. Ooidonk was net als de andere kastelen in de buurt een wachtpost voor de poorten van Gent.

De versterkte burcht werd tweemaal verwoest, een eerste keer in 1491 tijdens de Gentse opstand tegen Maximiliaan van Oostenrijk en een tweede keer in 1579 door de Gentse calvinisten. Maar het kasteel herrees telkens uit haar as, zij het in een modernere vorm.

Een belangrijke telg van de heren van Nevele was de Graaf van Hoorne of Philips de Montmorency. Hij bracht mogelijk zijn jeugd door in Ooidonk. Het Spaanse katholieke bestuur beschuldigde hem van protestantisme. Zijn terechtstelling in Brussel zorgde voor opschudding in heel de Nederlanden, maar had ook gevolgen voor het kasteel. De familie raakte geïsoleerd en verarmd door de gebeurtenissen en zag zich verplicht het verwoeste kasteel in 1592 van de hand te doen aan de rijke Antwerpse koopman en bankier Maarten Della Faille. De weduwe Montmorency verkocht het kasteel voor de som van 82.000 gouden carolussen, een vrij groot bedrag in die tijd.

Della Faille begon onmiddellijk met de restauratiewerken. De gravure die Sanderus in 1642 laat zien dat het, op enkele kleinigheden na, er nu nog

precies hetzelfde uitziet als toen.

Na het uitsterven van de familie Della Faile kwam het kasteel in de achttiende eeuw het domein in handen van de Gentse industrieel De Nayer en na huwelijk aan de familie t' Kint de Roodenbeke.

Het kasteel staat in een 300 hectare groot park en evolueerde van een burcht naar een sprookjesachtig slot in Vlaamse renaissancestijl. Hoektorens met schietgaten, de omheiningswal en de kaaimuren herinneren aan de vroegere functie. Tijdens de restauratie verkreeg het kasteel een meer residentieel karakter. Het buitenaanzicht en vooral de torens, de trapgevels en de vele schoorstenen, roept een beeld op van de Loirekastelen. De woonvertrekken en de salons werden bewoonbaar gemaakt naar de normen van die tijd. Het interieur laat de bezoeker kennismaken met zeldzame meubelstukken, schilderijen, historische voorwerpen, tapijten, porselein, zilver- en goudsmeedwerk, unieke verzamelingen en eetzaal in Lodewijk XVI-stijl

De weg naar het kasteel loopt onder de blauwe poort door, de Porta Arboreti (gebouwd in 1595, gerestaureerd in 1864). Oorspronkelijk zou het kasteel zeven gelijkaardige poorten hebben gehad. Aan het eigenlijke toegangshek van het omwalde slot ligt de conciërgewoning, met koetshuis, groentetuin en oranjerie. Dit laatste gebouw is nu omgevormd tot taverne.

De opeenvolgende eigenaars zijn er met vrij groot succes in geslaagd zowel het kasteel als het landelijke uitzicht rondom dit domein voor een groot deel te bewaren. Kasteel en domein werden in 1946 geklasseerd. De huidige bewoner van het kasteel Juan t' kint de Roodenbeke heeft grote inspanningen gedaan om het kasteel open te stellen voor het grote publiek. Als compensatie zorgt de stad Deinze voor het park en de tuin. De laatste decennia vonden er heel wat culturele, socio-culturele en commerciële evenementen plaats zoals opera-uitvoeringen, beurzen en Schotse dagen.

Adres: Ooidonkdreef 9, 9800 Bachte-Maria-Leerne.

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Leerne

Het sprookjesachtige kasteel van Ooidonk, zoals het werd heropgebouwd op het einde van de 16de eeuw in Vlaamse renaissancestijl.
(Verzameling heemkundige kring het Land van Nevele)

CLARISSE VAN DEN BULCKE (°ZEVEREN) KWAM IN 1937 ALS ZEVENTIENJARIGE OP HET KASTEEL VAN OOIDONK TERECHT EN MOCHT NOG ÉÉN MAAND VLAAMS SPREKEN

Clarisse Van Den Bulcke⁶ woont op dit ogenblik in Kruishoutem, waar zij van haar pensioen geniet. Zij werd echter geboren in Zeveren en bracht een groot deel van haar jeugd jaren in Vinkt door. Tussen 1937 en 1940 werkte Clarisse als hulpkokkin in het kasteel van Ooidonk in Bachte-Maria-Lerne. Het was nog echt de periode van 'upstairs downstairs', want zij heeft de gravin, waarvoor zij kookte, bijna nooit gezien. Van 's morgens tot 's avonds verbleef zij in de keuken. Toch klaagt Clarisse niet echt over die periode. De betaling was goed en het werk was bovendien niet zeer lastig, maar het nadeel was dan weer dat zij totaal werd afgesloten van de buitenwereld. "Je had geen jong leven als je in een kasteel werkte," vertelde Clarisse, "we mochten bijna nooit buiten."

Clarisse werd geboren op 24 januari 1921 in Zeveren, in het dorpsgehucht de Meerskant. Vader was Remi Van Den Bulcke en moeder Leonie Corijn. Er waren maar liefst negen kinderen in het gezin, waarvan zij de oudste was. Toen zij elf jaar oud was, trok de familie naar de Staggestraat in Vinkt, waar vader Remi een landbouwbedrijf zou overnemen. Clarisse ging tot haar veertiende naar de meisjesschool in Vinkt.

Daarna werd zij geacht om te werken, wat normaal was in die tijd. Maar we zijn in de jaren dertig, er is een economische crisis met enorm veel werkloosheid. Veel mogelijkheden zijn er dus niet. Zij zou eerst een achttal maanden helpen bij de familie Scheemackers in Zulte waarvan de echtgenote in verwachting was. Maar het werk beviel haar daar niet.

Maar ook thuis had ze in een vrij kleine hoeve onvoldoende om handen. Toen zij vernam dat één van haar nichten - Germaine Corijn - weer thuis was na een korte werkperiode in het kasteel van Ooidonk, trok zij haar stouthe schoenen aan en vroeg aan moeder of ze mocht gaan werken in het kasteel. Dat kon en zij trok door de kasteeldreef naar het kasteel van Ooidonk,

⁶ Het interview werd afgenomen in Kruishoutem op 28 december 2004.

het grote avontuur maar vooral het grote onbekende tegemoet. We zijn in 1937.

Maar het eerste contact viel tegen. “Kan je koken en ken je Frans?” vroeg graaf Jean (Juan) haar toen zij zich aanmeldde. Clarisse kon zeker geen Frans en koken beperkte zich tot de eenvoudige zaken uit die tijd zoals pap en aardappelen. Zij vertrok teleurgesteld opnieuw naar huis, maar enige tijd later kwam dan toch het verlossende bericht dat ze kon beginnen.

Met acht personeelsleden werken voor de gravinmoeder

“Er werkten toen acht mensen voor la vieille comtesse,” vertelde Clarisse. “in de keuken waren we met drie: de chef-kok, Germaine Vandemoortele uit Petegem en ikzelf, daarnaast waren er nog de maître d’hotel, de knecht, een kamermeisje, de wasvrouw en een chauffeur. Wij moesten met ons drieën wel voor iedereen koken.” Graaf Jean en zijn familie beschikten dan nog eens zelf over vijf eigen personeelsleden, waaronder opnieuw een chauffeur. Daarnaast waren er nog een aantal personeelsleden die bedrijvig waren in het park, de moestuin en de bossen. Het kasteel voorzag via die grote moestuin in groenten voor al haar bewoners. Het vlees kwam van een slager uit het dorp. Koffie werd gebrand in een eigen koffiebranderij.

Zij mocht na haar aankomst nog één maand Vlaams⁷ spreken, maar vanaf dan moest zij in het Frans kunnen converseren met de chef-kok, die ook een Fransman was. Van hem heeft ze veel geleerd, maar hij kon zeer boos worden toen ze hem niet direct begreep. Zo sloeg zij de termen *tamis* en *etamines* al eens door elkaar. Want het moest allemaal zeer snel gaan.

Mevrouw sprak met de chef-kok het menu af. Hij had een boek waarin nauwkeurig en elke dag het menu werd genoteerd. Clarisse en Germaine bleven gewoon in de keuken. Zij gingen nooit naar boven en de gravin is

⁷ Wellicht hebben we hier te maken met een systeem van sluipende verfransing, waar mensen als Clarisse in die tijd mee hadden te maken. Dat was ongetwijfeld nog meer het geval voor de Vlaamse jongeren die in de hoofdstad voor een rijke Franstalige familie gingen werken en het contact verloren met de familie thuis.

nooit in de keuken geweest. Die oude gravin waar zij voor werkten was Isabelle Françoise de Borgia de Silva, dochter van don Jean, markies van Arcicolar. Zij huwde met graaf Arnold in 1882, maar was toen al weduwe geworden. Haar man, graaf Arnold was in 1928 overleden. Eén van haar zonen, Jean of Juan, was op dat ogenblik de graaf in het kasteel.

Een uitstapje naar Leernedorp mocht niet

“Op een bepaald ogenblik trok ik met Germaine naar het dorp in Leerne, maar ik werd boos teruggeroepen.” Meisjes uit het kasteel die alleen op stap gingen, dat kon helemaal niet. Enkel naar de mis gaan, dat was toegelaten, maar dan nog niet alleen. Clarisse kende dan ook niemand van het buitenpersoneel, m.n. de verschillende hoveniers en de jachtwachter die doorgaans uit het dorp zelf kwamen.

Zij verbleven dus normaal gezien van 's morgens tot 's avonds in de keuken. 's Avonds werd het wel gezellig, want na het werk kwamen de personeelsleden er samen en werd van alles verteld. Het was een heterogeen gezelschap, met mensen uit verschillende streken en van verschillende nationaliteiten. Daarna trok Clarisse naar één van de kasteeltorens, waar zij een klein kamertje ter beschikking had.

Maar al met al wogen voor Clarisse de enkele nadelen niet op tegen de voordelen. Zij hadden met hun drieën in de keuken immers niet zo veel werk en de verdienste was niet slecht. Clarisse verdiende 900 fr. per maand, zo vertrouwde zij ons toe. “Een familielid van mij die bij de jeneverstokerij Filliers werkte, werd veel minder betaald en moest daar veel meer werken.”

In de schaduw van het koninklijke paleis

De familie t' Kint de Roodenbeke beschouwde in die tijd het kasteel als een zomerverblijf. Van november tot en met mei verbleef de familie samen met de personeelsleden in Brussel. Zij verbleven in een herenhuis in de Hertogstraat vlak bij het Warandepark. In Brussel werd hun komst voorbereid door de conciërge en diens echtgenote.

Familiefoto Van Den Bulcke begin jaren vijftig.

Onderaan van links naar rechts: Yvonne, vader Remi, Jozef, moeder Leonie Cozijn, Anna. Bovenaan van links naar rechts: Maurice, Clarisse, Gustaaf, René, Esther en Leonel. De jongste zoon Jozef woont nog steeds op de ouderlijke hoeve in Vinkt.

(Verzameling Yvonne Van Den Bulcke)

Vanuit de kelderkeuken keken ze uit op het koninklijke paleis. Clarisse herinnert zich nog goed die autorit naar Brussel, want het was voor de eerste keer dat ze een reis per auto maakte. Het waren lange maanden in Brussel, waarbij ze enkel met nieuwjaar nog eens haar familie in Vinkt terugzag.

Ook in Brussel bleven ze bijna altijd binnen; er werd veel gekaart. Een zeldzame keer mochten ze in groep naar de film gaan want als hij in een goede bui was trakteerde de chef-kok haar en haar vriendin Germaine met een filmticket. Clarisse ontleende veel boeken in een Vlaamse bibliotheek aan de Naamse Poort en deed veel breiwerk.

Regelmatig werden in Brussel grote feesten georganiseerd, waarbij de keukenchef al zijn kwaliteiten diende te gebruiken. Maar daar zag Clarisse weinig of niets van want zij hielp in de keuken. Af en toe kon zij door een venster de aankomst of het vertrek van de hoge gasten bekijken.

Tijdens de oorlog in Knokke

In 1940 bevond Clarisse zich bij een familielid van de graaf in Knokke-Zoute. De oude gravin bevond zich in het buitenland. Zij had gevraagd of ze haar dochter wou helpen die vier kinderen had en zwanger was een vijfde. Er gebeurde echter een ramp en dit net voor de oorlog. Echtgenoot François d'Alcantara, een jachtpiloot, verongelukte tijdens een oefening op 18 april 1940.

Clarisse leefde mee met het verdriet en de paniek in de familie. Tijdens de eerste oorlogsdag zag zij een zwaar vliegtuig boven het huis vliegen. Het waren de Duitsers die het vliegveld van Het Zoute totaal zouden verwoesten. In een vlaag van overmoed reed ze met de fiets naar het vliegveld, maar werd op barse toon teruggewezen.

Op het einde van de veldtocht namen de gevechten toe, en zat iedereen in een gracht. Uiteindelijk zou de familie met twee wagens afreizen naar Frankrijk.

Maar Clarisse wou niet mee. Zij trok eerst met de fiets naar Brugge en vandaar verder met een tram. Uiteindelijk kwam ze bij haar familie in Vinkt terecht.

Nog enkele maanden Brussel

Korte tijd nadien vroeg de oude gravin of ze opnieuw voor haar kon werken. Clarisse weende bitter omdat ze in moeilijke omstandigheden haar huis in Vinkt diende te verlaten en dit in oorlogstijd, maar reisde nu toch zelf met de trein naar Brussel.

Tot en met het overlijden van de gravin op 18 oktober 1940 verbleef ze in de hoofdstad. Het aantal personeelsleden was ondertussen verminderd van acht naar vijf. De gravin werd verzorgd door een begijntje.

Na het overlijden van de gravin was het voor Clarisse afgelopen in het kasteel. Zij zou nu tot haar huwelijk in 1946 zes jaar in dienst zijn bij Nestor Seeuws, een kinderrijtuigenfabrikant in Deinze. Daar was het wel veel harder werken: kuisen en koken samen.

Opvallend was wel dat zij zich na haar huwelijk voor een periode van twaalf jaar vestigde in een hoeve vlak bij het kasteel van Olsene. Maar zij zou niet werken in dat kasteel. Nadien kwam ze terecht in de Huttegemstraat in Kruishoutem, waar ze nog steeds woont.

Nog één keer terug naar het kasteel van Ooidonk

Begin jaren tachtig diende Clarisse nog eens terug te keren naar het kasteel om bewijsstukken te verzamelen voor haar pensioen. Tot haar stomme verbazing deed de toenmalige graaf (Henri) zelf de deur open. Dit zou vroeger ondenkbaar geweest zijn. De tijden waren ondertussen al sterk veranderd. De familie was sterk geïnteresseerd in de verhalen van vroeger. "Zij lieten mijn dochter Anne-Marie de keuken eens zien waar ik had gewerkt." Die keuken was in al die tijd nauwelijks veranderd, er was enkel een koelkast bijgekomen. Maar personeel zag ze er niet meer.

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Lerne

HANSBEKE

HET KASTEEL DE BOUSIES-BORLUUT

Er is al vroeg sprake van een motte en kasteel van Hansbeke, die de dorpsheerlijkheid controleerde. De oudste bron vermeldt dat Arnold de Rohas, één van de belangrijkste personages van de eerste kruisvaart, in de tweede helft van de 11e eeuw op een oud kasteel te Hansbeke zou geboren zijn en situeerde dit slot op de wijk Ro. Andere geschiedschrijvers zijn het met deze bevindingen niet eens en wijzen erop dat deze persoon mogelijk elders in Vlaanderen werd geboren.

De heerlijkheid Hansbeke (toen Hamsebeke) ging midden 12e eeuw over van het gelijknamige geslacht naar de Steenlants. Ze hing af van het leenhof van de burggraven van Gent in Heusden, waar ze in 1443 werd verkocht.

In 1381 werd het kasteel, dat toen toebehoorde aan de graafgezinde Daneel van Halewijn, belegerd, geplunderd en verwoest door de Gentenaars onder leiding van Philip van Artevelde.

Vier jaar later werd het kasteel, onder leiding van de Gentse bevelhebber Jan van Borsele, met nieuwe bolwerken versterkt en met gewapend volk bezet, dit om weerstand te kunnen bieden aan de edellieden van Sluis en Aardenburg, die tot bijna onder de muren van Gent uitvallen deden. Op 10 december 1452, tijdens de opstand van de Gentenaren tegen de Bourgondiër Philips de Goede werd het kasteel opnieuw verwoest door de Gentenaren.

De Hansbeekse heemkundige Albert Martens die onderzoek deed naar het oude kasteel, situeerde het in de Vaartstraat (vroegere Pontstraat), in de onmiddellijke nabijheid van het wethuis, herberg "Ten Hove", welbekend als landelijke afspanning aan de Philomenakapel.

Maar het kasteel verviel tot een ruïne. De laatste resten werden in de jaren 1766-1767 verwijderd en de motte werd afgegraven. Met het afbreekmateriaal werd mogelijk het molenhuis naast de molen opgebouwd. Wellicht werd het Goed 't Exaarde of 'Neerhof van het kasteel' gebouwd op grondvesten van het kasteel.

Oeufs à la Béarnaise.

Boulets rôtis .

Salade de laitues.

Flageollets dorés .

Gâteau au chocolat .

Pêches .

Hansbeke 25 juil. 1941

Menu galadiner op 20 juli 1941

Na verkoop in 1765 ging de heerlijkheid Hansbeke over van de familie de Gernoal naar de Woestyne (d'Hansbeke). Jean Baptist van de Woestyne liet rond 1790 het huidige kasteel bouwen, maar iets verderop in het dorp, in de Warandestraat.

Fr. Borluut van Vinderhoute werd bij testament eigenaar van het kasteel in 1858 en door huwelijk kwam het vanaf 1887 in handen van graaf de Bousies, later graaf de Bousies-Borluut, vandaar de naam Kasteel de Bousies-Borluut.

In 1985 werd het classicistische kasteel gedeeltelijk door brand vernield en heropgebouwd, maar met één verdieping minder, net om het brandveiliger te maken. Ook het beschadigde interieur werd hersteld.

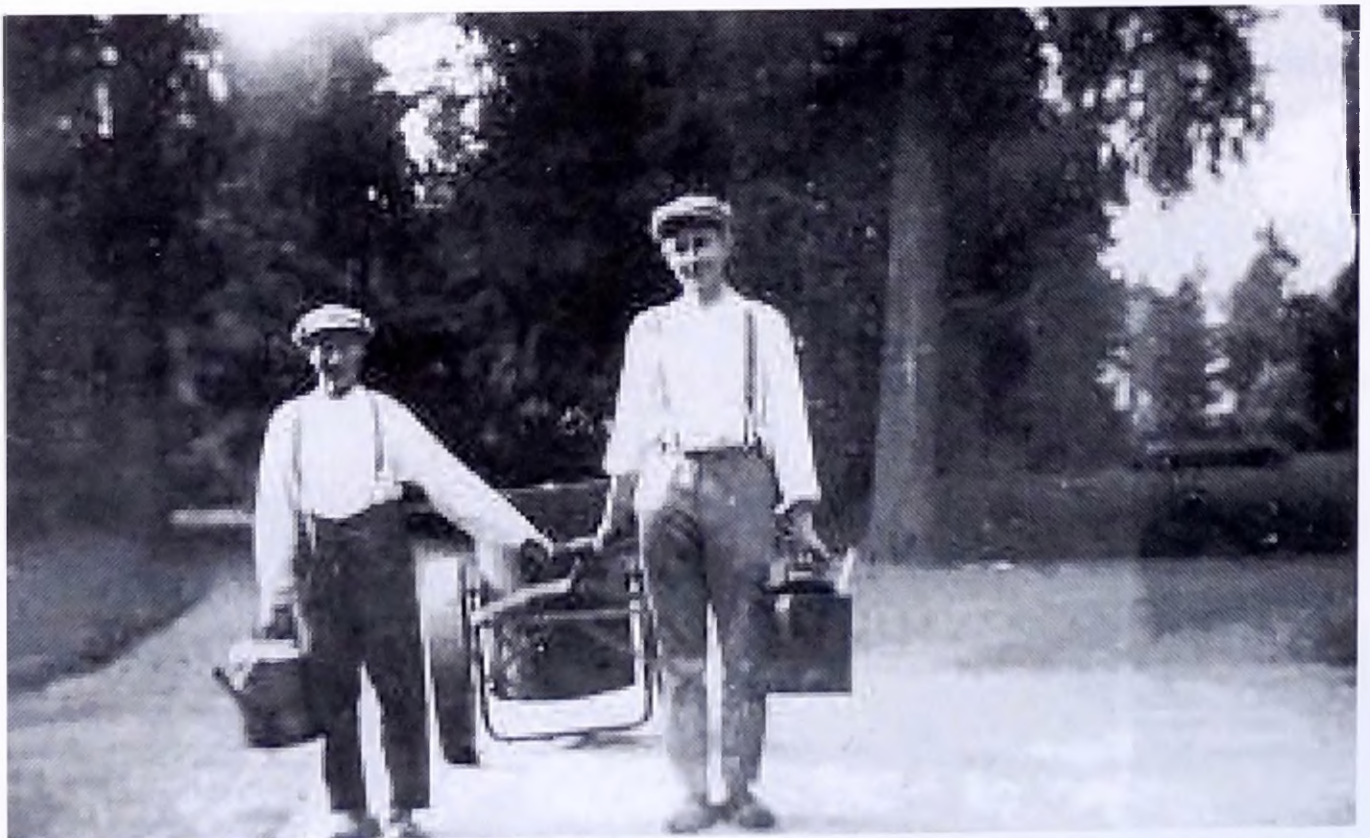
De uitgestrekte tuin met vijver werd wellicht aangelegd in het begin van de twintigste eeuw. In de tuin bevinden zich een 19de-eeuwse oranjerie, kinderspeelhuisje met hondenhok, ezelshekje, wagenhuis met dienstwoning en merkwaardige 16de- eeuwse duiventil. Verder is er de monumentale ingang: een ijzeren afsluiting en hek tussen pijlers met vaasbekroning. Aan de achterzijde leidt een mooie lindendreef vanaf een ijzeren hek aan de omwalling naar de Melkerijstraat in het dorp.

Adres: Warandestraat 9, Hansbeke

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Lerne

Groepsfoto van het kasteelpersoneel van Hansbeke

Jules De Schuyter en Henri Cram

DE FAMILIE VERLINDEN WAS MEER DAN VIJFTIG JAAR IN DIENST BIJ DE FAMILIE VAN GROEF DE BOUSIES-BORLUUT IN HANSBEKE

Voor dit artikel konden we een beroep doen op de getuigenissen van mevrouw Marie-Louise Verlinden en mevrouw Georges Verlinden-Joos.

De familie Verlinden woonde in het koetshuis van kasteel de Bousies-Borluut. Het koetshuis bestond uit de garages, de oude paardenstallen en een ruimte waar de koetsen werden bewaard.

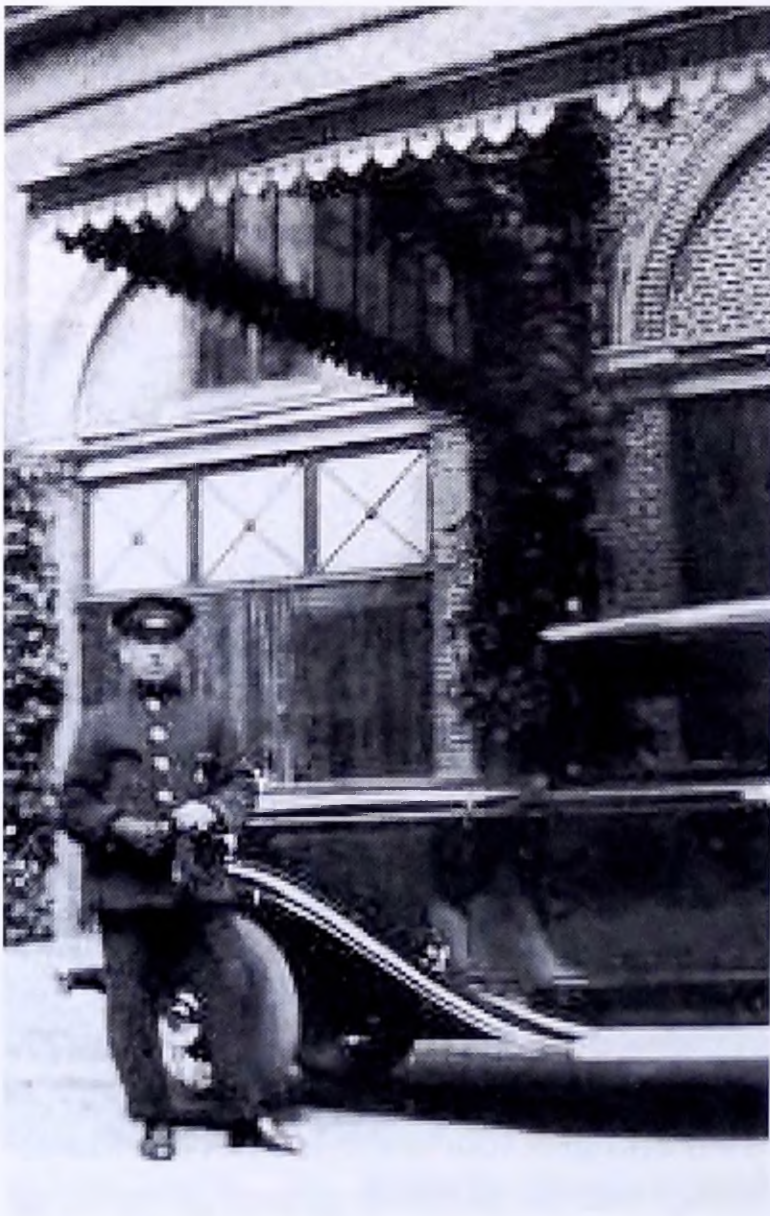
Frans Verlinden was geboren te Hombeek op 2 augustus 1900 en overleed te Hansbeke op 23 juli 1974. Hij was aanvankelijk chauffeur bij de oude gravin Lucie Borluut te Brussel (Lucie Borluut = Gravin de Bousies, overleed in 1946 op 79-jarige leeftijd te Brussel). De ouders van Frans waren beiden werkzaam op een kasteel te Hombeek bij Mechelen. Kasteel-eigenaars recruteerden hun personeel meestal uit families met een goede naam of met een goeie staat van verdienste in een kasteel. De familie de Bousies-Borluut verbleef tijdens de wintermaanden in een herenhuis in de Nijverheidsstraat te Brussel en tijdens de zomermaanden in het kasteel te Hansbeke. Zo kwam Frans op het kasteel te Hansbeke terecht waar hij ook chauffeur werd.

Marie Lambrecht was geboren te Aalter op 30 oktober 1898 en overleed te Gent op 31 augustus 1986). Marie was op jonge leeftijd werkzaam als kamermeisje op het kasteel Loveld te Aalter bij gravin Anne Madeleine de Hemricourt-de-Grunne (°Arcachon (Fr), 23-01-1903 en +Brussel, 6-01-1996). Naar aanleiding van het huwelijk van graaf Antoine de Bousies-Borluut en gravin Anne Madeleine de Hemricourt-de-Grunne kwam Marie als kamermeisje op het kasteel van Hansbeke terecht.

Frans en Marie leerden elkaar op het kasteel kennen en trouwden op 30 oktober 1926 te Aalter. Na hun huwelijk gingen ze in het koetshuis wonen. Omdat de graaf en de gravin tijdens de wintermaanden te Brussel woonden en tijdens de zomermaanden op het kasteel te Hansbeke, verbleven Frans en Marie afwisselend zes maanden te Brussel en zes maanden te Hansbeke. Hun zoon Georges werd in 1928 te Aalter geboren en zal tijdens zijn kinderjaren opgevoed worden bij zijn grootouders te Hombeek. Marie-Louise werd tijdens een winterverblijf van de graaf en gravin geboren op

Frans Verlinden voor het koetshuis

Frans Verlinden voor de wagen en het koetshuis.

5 januari 1931 in het St-Elisabeth-ziekenhuis te Ukkel. Marie-Louise liep tijdens haar kinderjaren afwisselend school te Hansbeke en te Brussel en leerde op die manier perfect Frans spreken.

De voertaal op het kasteel te Hansbeke was Frans. François (Frans werd uiteraard aangesproken als François) en Marie spraken heel de dag Frans. Na het beëindigen van de dagtaak, terwijl ze van het kasteel naar het koetshuis wandelden, schakelden ze rimpelloos over naar het Vlaams.

Zoals eerder vermeld was Frans chauffeur en was Marie kamermeid maar hun taak evolueerde mee met de tijd en met de behoeften van de gezinsleden van de familie de Bousies-Borluut. Met de tijd zou Frans minder moeten rijden omdat de graaf zelf meer de wagen begon te besturen. Frans werd toen voor andere taken in het kasteel ingezet.

Frans en Marie moesten beiden om 6 uur 's morgens opstaan om in het kasteel te beginnen werken en gingen 's avonds pas om 22 uur slapen. De eerste taak van Frans was de volets (rolluiken), bediend via een mechanisch systeem vanuit de kelder, naar boven te draaien. Marie begon 's morgens vroeg met het dekken van de tafel. In de loop der jaren evolueerde Marie haar taak van kamermeisje naar tafel dekken en afruimen, strijken, wassen, naaien, enz.

De verstandhouding tussen de kasteelheren en -dames en hun personeel was zeer goed en de graaf en gravin waren hun personeel heel erkentelijk.

In de toren van het kasteel bevond zich een naai- en strijkkamer (derde verdieping van het kasteel). Onder deze kamer bevond zich op de tweede verdieping de kapel van het kasteel. Het kasteel had een grote mooie tuin, een mooie grote vijver met ganzen en een serre; die werden onderhouden door de kasteelhovenier(s).

Eenmaal per jaar was het 'grote kuis' in het kasteel. Al het personeel werd hiervoor ingezet en er werden ook extra helpers uit Hansbeke ingeschakeld. Tijdens het jachtseizoen organiseerde de graaf een paar keer de jacht en werden bevriende edellieden hierop uitgenodigd. Tijdens die jachtpartijen werden pachters van de graaf ingezet om het wild te drijven. Dit alles werd gecoördineerd door de jachtwachter, die er op moest toezien dat de graaf een geslaagde jacht had. Naar aanleiding van zo'n jacht werd vroeger ook een galadiner georganiseerd. Bij deze gelegenheden bleven tal van genodigden slapen en had het personeel meer dan zijn handen vol met het voorbereiden en opdienen van de diners en het opmaken van de kamers van de genodigden.

Gedecoreerden op 5 augustus 1950

Groepsfoto op het kasteel op 5 augustus 1950

Ook Grace Kelly, bekende filmster en later prinses van Monaco, zou naar aanleiding van haar bezoek aan de Gentse Floraliën, eens op het kasteel te Hansbeke zijn ontvangen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was er in de inkom van het kasteel een veldhospitaal van het Rode Kruis gevestigd. Van hieruit werden de gewonden naar een hospitaal verder getransporteerd. De toren van het kasteel werd éénmaal beschoten maar van verdere beschietingen of vernielingen is het kasteel gelukkig bespaard gebleven. Er lagen toen tal van abris (schuilkeders) in de hof tussen de rhododendrons verspreid. De kasteelfamilie en het personeel schuilden in de kelder van het kasteel, niettegenstaande hen een schuilplaats in één van deze abris was beloofd.

Frans verbleef in het vroegere koetshuis tot aan zijn dood in 1974 en zijn echtgenote Marie zou er verblijven tot in 1981. Daarna bleef het koetshuis enkele jaren leeg staan. Tijdens de herstellingswerken aan het kasteel, ten gevolge van de brand in 1985, kwam graaf Boudewijn de Bousies-Borluut met zijn gezin in het koetshuis wonen. Frans en Marie hebben meer dan 50 jaar op het kasteel verbleven. Hun verblijf in het koetshuis en het werken voor de familie de Bousies-Borluut heeft het grootste deel van hun leven uitgemaakt en dat is iets wat wij ons op de dag van vandaag waarschijnlijk niet meer kunnen voorstellen.

Patrick TUYTSCHAEVER, Eke

Postkaartfoto van het kasteel Kerchove d'Ousselghem in Landegem
zoals het er uit zag voor de verwoestingen op het einde van
de Eerste Wereldoorlog.

(Verzameling heemkundige kring het Land van Nevele)

LANDEGEM

HET KASTEEL VAN MAHY

In de volksmond wordt het vroegere kasteel van "Van Hoobroeck-Van Ten Hulle", dat later werd bewoond door de Kerchove d'Ousselghem het kasteel van Mahy genoemd. De bekende Gentse verzamelaar van oldtimers heeft er inderdaad een tijdje gewoond.

Er is van het kasteel een afbeelding gekend van 1749. De woning was op die kaart gelegen in een circulaire omwalling met brugje en voorzien van een tweede walgracht met brug en toegangspoort tegenover de kapel. De plaats van dat woonhuis komt ongeveer overeen met de plaats van de heuvel, waarin de huidige ijskelder zich bevindt. Die heuvel zelf is nu ook nog volledig omwald. Het is dus niet ondenkbaar dat er eerst een motte was, met een toren erop, dat er later een woonhuis kwam, nog later het huis afgebroken werd, en op die omwalde plaats er een ijskelder gebouwd werd.

In dat eerste woonhuis woonde trouwens zo goed als zeker de meier van Landegem. Reeds in 1390 spreekt men over de *meyerie*, later over *de meyereye, de meyerie anden Capelle(n) driesch*, en in 1728 over een *onbehuysde hofstede*.

Op de latere kaart Vander Maelen is de omwalde site onbehuysd en is een grotere vijver aangelegd ten zuiden van de omwalling en een kasteel bevindt zich ten westen ervan. Later nog werd het water van de grachten en de vijver tot één grote vijver met eiland verbonden. Vermoedelijk komt de oorspronkelijk omwalde site overeen met het huidige eilandje met ijskelder.

Het negentiende-eeuwse kasteel werd vernield tijdens de Eerste Wereldoorlog en in een 'aangepaste stijl' naar het vroegere model opnieuw opgetrokken. Thans is het een bakstenen kasteel van drie bouwlagen onder een schilddak. Een wapenschild van de familie de Kerchove d'Ousselghem is in de stucfries in Lodewijk XVI-stijl ingewerkt. Het park met de verschillende vijvers in Engelse landschapsstijl oogt zeer mooi. De ijskelder dateert uit ca. 1880 en heeft de vorm van een trechtersvormige kuip van drie op twee meter zestig met twee hellingen.

Adres: Poeldendries 9, Landegem

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Lerne

Het volledige gerenoveerde roze kasteel van Landegem

GUSTAAF DE RUDDER, HOVENIER OP HET KASTEEL VAN LANDEGEM

Gustaaf De Rudder werd geboren in Gent op 2 november 1873 en trouwde op 28 april 1897 te Oostakker met Paulina Bauwens, geboren te Oostakker op 10 augustus 1871.

Het paar woonde achtereenvolgens in Oostakker, Destelbergen, Sint-Amandsberg en Evergem. In elk van die gemeenten werden één of meer van hun kinderen geboren: René Isidoor in Oostakker op 11 december 1897; Leon Joannes zag het levenslicht te Destelbergen op 19 mei 1899; Palmyra Juliana kwam ter wereld in Sint-Amandsberg op 28 september 1901 en Julianus Paulinus werd geboren te Evergem op 8 december 1904.

Op 10 december 1909 werd het gezin ingeschreven in de Muurstraat 8 te Landegem. Gustaaf werd er hovenier op het kasteel van Edgar Francies Maria Ghisleen de Kerchove d'Ousselghem (°Bellem 2.1.1846), gehuwd met Pharailde Julia Odila Angela de Pret Roose de Calesberg. De hovenerswoning paalde aan de tuin van het kasteel dat gelegen is aan de Poeldendries te Landegem.

Gustaaf kweekte aardbeien in de tuin van het kasteel en lag mogelijk mee aan de basis van de bloeiende aardbeienteelt in de gemeente.

Bekende zoon Renaat De Rudder

Gustaaf De Rudder zou zeker zoals zoveel andere eenvoudige mensen naamloos de geschiedenis zijn ingegaan, ware hij niet de vader geweest van een bekende zoon. Zijn oudste zoon René was bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog op 1 augustus nog geen 17 jaar oud. Zijn dorpsgenoot Florimond Pynaert⁸ bood zich op 28 september 1914 als vrijwilliger aan en enkele weken later op 12 oktober 1914 trok ook René⁹ De Rudder naar Brugge om er zich als vrijwilliger te laten inlijven. Op dat ogenblik was hij

⁸ J. Luyssaert, Oorlogsrelaas van Florimond Pynaert, de Landegemse vrijwilliger 1914-1918, in *Het Land van Nevele*, jg. 29 (1998), afl. 4, p. 331.

⁹ Pas na zijn dood vervlaamsten zijn biografen de Franse voornaam René in de naam Renaat.

Het personeel van het kasteel van Landegem rond 1900.
In het midden vader De Rudder.
(Verzameling heemkundige kring het Land van Nevele)

leerling aan het Sint-Vincentiuscollege te Eeklo. In de loop van 1916 werkte hij mee aan de oprichting van een studiekring voor Vlaamse soldaten en stichtte het frontblaadje "De IJzerkerels". Hij werkte mee aan "Ons Vaderland" en "De Belgische Standaard" en was actief in de Frontbeweging. Volgens zijn biografen sneuvelde hij in Merkem op 17 december 1917¹⁰. In het bevolkingsregister van Landegem¹¹ lezen we echter: "*Gesneuveld te Hoogstade 18.12.1917*".

Na de oorlog werd De Rudder's dood geromantiseerd; hij groeide uit tot een van de IJzersymbolen. Rond zijn leven en vooral rond zijn dood ontstond een mythe. Hij zou tijdens een verkenningstocht getroffen zijn door een "Belgische" kogel¹² en zwaargewond weggevoerd naar een hospitaal in Hoogstade waar hij overleed.

Na het overlijden van zijn vader Gustaaf De Rudder op 28 oktober 1918 te Gent, verhuisde zijn moeder Paulina Bauwens op 18 maart 1919 naar Sint-Jans-Molenbeek.

In Landegem werd de Muurstraat waar het hoveniershuis staat omgedoopt tot Renaat De Rudderstraat en op 1 juli 1973 werd in de Vosselarestreet te Landegem een gedenkteken ter ere van Renaat De Rudder opgericht.

Jan LUYSSAERT, Merendree

¹⁰ O.m. S. De Keyser en J. Maton, *Renaat De Rudder gedenkboek*, Tielt, 1973, p. 11.

¹¹ G.A.N., Bevolkingsregisters van Landegem 1910-1920, deel 1, blz. 167.

¹² G. van Overloop, Renaat de Rudder, in *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998, p. 2673.

Kiekje voor het kasteel in Landegem van de familie Naessens, waarvan verschillende leden in het kasteel werkzaam waren. Onderaan van links naar rechts Kamiel Naessens en Anna Pynaert, de ouders. Bovenaan van links naar rechts de drie dochters Bertha, Clarisse en Marthe.

De foto dateert van 1949.

(Verzameling familie Naessens)

DE ZUSTERS CLARISSE EN BERTHA NAESSENS WERKTEN VOOR DE KASTEELVROUW IN LANDEGEM EN DIE HAD ZO HAAR GEWOONTEN

Het kasteel van Mahy in Landegem werd voor de komst van de Gentse autoverzamelaar bewoond door de familie de Kerchove d'Ousselghem, waarvan sommige telgen in de streek ook elders een kasteel bewoonden (Astene, Baarle, Vosselare). Net na de Tweede Wereldoorlog dienden de zusters Clarisse Naessens (°06/02/1931) en Bertha Naessens (13/03/1926) op het kasteel.

In 1946 kwam er een ongetrouwde dame wonen: Madeleine de Kerchove d'Ousselghem,. Zij kwam van het kasteel in Loppem, en bracht haar gezelschapsdame mee: Adèle Brackeneer die op dat ogenblik ongeveer 90 jaar oud was, en de tante was van Maurice Brackeneer, de voormalige burgemeester van Landegem.

Bertha Naessens heeft van 1946 tot 1956 in het kasteel van Baarle gewerkt. Op 1 april 1956 werd ze aangenomen in Landegem, waar ze werkte tot 15 december 1957.

Clarisse van haar kant werkte een jaar samen met een dienstmeisje dat meegekomen was van Loppem: Dyphna De Graeve. Toen deze na een jaar in het klooster ging, kwam moeder Naessens in de voormiddag meehelpen terwijl Clarisse er voltijds werkte. Ze moest koken, wassen, strijken, kuisen... en woonde in het kasteel. In 1952 trouwde ze met Prosper Roets, die ook maar kwam inwonen. Eigenaardig genoeg mocht dat niet van "Jeffer", maar die leefde op een hogere verdieping, kwam toch nooit naar beneden en wist dus van niks. Clarisse werkte op het kasteel tot 1958.

Speciale eetgewoonten

De zusters Naessens herinneren zich dat de aardappelen gedurende één uur gekookt moesten worden. Daarna werden ze nog eens door een fijne zeef geduwd en dan nog waren ze volgens de kasteelvrouw blijkbaar niet gaar genoeg. Alle dagen kwam er biefstuk op tafel. Het werd eerst gebakken, dan op een houten plank in zeer fijne stukjes gesneden. Het eten moest om 10.45 uur stipt geserveerd zijn. Twee minuten te laat en de bel ging al.

Tot en met het overlijden van Adèle Brackeneer aten de twee dames samen,

maar daarna at de juffer altijd alleen.

Ze dronk nooit koffie, wisten de zusters nog, maar altijd lindenthee, waarvan de lindenbloesems uit haar eigen park kwamen. Ze moest ook altijd verse melk hebben. Tot twee en drie keer per dag werd er melk gehaald op de dorpshoeve bij de familie Willems-Van de Velde.

De kasteelvrouw verliet nooit haar verdieping

Bijna nooit verliet de kasteelvrouw haar verdieping. Als ze al eens naar beneden kwam, wilde ze gedragen worden in een stoel. Ze zat altijd op een chaise-longue, en las dan Franstalige boeken en tijdschriften. Tegen het personeel sprak ze wel Nederlands. Toch hield ze afstand, want ze wilde duidelijk maken dat ze van adel was. Af en toe kwam er bezoek zoals haar broer Marc (zie elders) die op het kasteel van Vosselare woonde en er burgemeester was. Ook haar kinderen uit Brussel kwamen wel eens. Het gezelschap at dan op het gelijkvloers, maar de juffer at tijdens dergelijke gelegenheden op haar eerste verdieping!

Zuinig

Ze was zeer zuinig, laat ons zeggen gierig. Als de lakens in het midden versleten waren dienden de zusters ze door te knippen. De betere stukken (aan de buitenkant) werden aan elkaar genaaid en zo kon men nog een tijdje voort. Clarisse moest altijd het bed opmaken tot er geen enkel rimpeltje meer te zien was.

De dienstbodes werden misschien wel iets beter betaald op kastelen dan bij de boeren en daarbij was ook de kost en inwoon inbegrepen. Een handig excuus om het loon te drukken. Maar eigenlijk hebben ze er toch een goed leven gehad, menen de zusters, ze werden bijna nooit gecontroleerd. Ze moesten wel werken in de kelders en daar was het vrij koud.

In de bijkeuken stond ook een pomp, om voor water te zorgen op de eerste verdieping.

Ze moesten wel telkens de diensttrap gebruiken.

Hugo SCHAECK, Hansbeke

MERENDREE

KASTEEL TE VELDE

Het kasteel Te Velde, aan de Gerolfsweg in Merendree, is één van die kastelen in Nevele waarover vrij weinig informatie bestaat. In het kader van de Open Monumentendag van 2002 die plaatsvond in Merendree¹³ was het kasteel één van de trekpleisters en werden enkele gegevens opgenomen in de brochure. Sommige bewoners hebben een belangrijke economische en politieke rol gespeeld in ons land.¹⁴ Het kasteel te Velde is echter niet het middeleeuwse kasteel van de heren van Merendree, dat lag op de plaats ('s Gerolfswal of Meierswal) waar zich nu de pastorie bevindt (gebouwd in 1746).

Het kasteel is gelegen in een nagenoeg onbebouwde straat met een L-vormig tracé in de richting van de Durmenstraat. Volgens de voormalige eigenaar, de vroegere burgemeester Claeys, zou het opklimmen tot de 16de eeuw. Het werd gebouwd in de omgeving van de rivier Hoge Kale of Durme; in de bedding ervan later de Brugse Vaart. Het kasteel zou echter afgebrand zijn en heropgebouwd in 1746.

De burgemeester van Merendree (tussen 1810 en 1824) Clemmen heeft het ingericht als zomerverblijf. Rond 1806 liet hij de voorgevel heropbouwen. F.A. Clemmen (1753-1824) was een Gentse katoenbaron en bracht het tot ridder. De naam Clemmen leeft in Gent voort als Hotel Clemmen, het latere Museum Vander Haeghen in de Veldstraat 82. Het werd in 1771 aangekocht door zijn vader Judocus Clemmen, de eerste Gentse katoenbaron, die er zijn bedrijf uitbouwde.

¹³ Het was een zeer succesvolle activiteit. Ongeveer 1.200 mensen hebben het kasteel bezocht.

¹⁴ Het was volgens bestuurslid Hugo Schaeck de bedoeling om de afstammelingen van al die bewoners eens samen te brengen, maar de veel te vroege dood van prof. Claeys (15-12-2002) heeft onze plannen gedwarsboemd.

Postkaartfoto uit het begin van de twintigste eeuw van het kasteel te Velde
of kasteel Mechelynck in Merendree
(Verzameling heemkundige kring het Land van Nevele)

F.A. Clemmen werd als eigenaar van het kasteel opgevolgd door Jodocus Joseph Delehaye (1800-1880) een Gentse advocaat, rechter en procureur die ook politiek actief was. Hij was een liberaal lid van het nationaal Belgisch congres na de onafhankelijkheid van België (1831-1832), lid van de kamer van volksvertegenwoordigers (1839-1857, 1870-1878), provincieraadslid tussen 1836 en 1839 en daar bovenop burgemeester van Gent (1854-1857). Maar hij was ook de eerste Belgische burgemeester van Merendree van 1830 tot 1832. Zijn grafsteen bevindt zich in de kerk van Merendree. Opvallend was wel dat hij door de katholieke minister Nothomb ontslagen werd als procureur, wegens te liberale ideeën. Zijn schoonbroer was Auguste Mechelynck, eveneens een politicus.

Het kasteel wordt in de volksmond ook 'kasteel Mechelynck' genoemd naar zijn andere bekende bewoner in het begin van vorige eeuw. Albert Mechelynck (1854-1925), afkomstig van Gent, was een bekende advocaat, maar ook één van de belangrijkste politici van zijn tijd. Hij was lid van de Kamer van volksvertegenwoordigers tussen 1904 en 1924 en tussen 1919 en 1924 ook ondervoorzitter van de Kamer. Verder was hij een tijdlang voorzitter van de Liberale Partij. Hij was de eerste die Minister van Staat werd zonder zelf minister geweest te zijn. Hij gebruikte het kasteel in Merendree als vakantie- en buitenverblijf.

Het is een mooi kasteel, dat wat extravagant oogt, met een roze geschilderde voorgevel in Lodewijk XVI-stijl. Deze voorgevel met zijn zeven traveeën en twee bouwlagen onder een zadeldak (pannen) trekt de meeste aandacht. De hoektorentjes dateren van 1888, waarmee de werken aan de voorgevel werden afgerond. De achtergevel is achttiende-eeuws. Het interieur omvat een salon in empirestijl met muurschilderingen.

Het park met de vijver in landschapsstijl en met een oude ijskelder mag er ook zijn. Een deel van de wal werd gedempt. In de omgeving van het kasteel bevinden zich verder nog een bakstenen paviljoentje, een open prieeltje of gloriëtte (bij de vijver) en twee tegenover elkaar staande dienstgebouwen. Voor het kasteel, achter de afsluiting staat een boerenwoning.

Adres: Gerolfsweg 4, Merendree

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Lerne

SUZANNE LOOTENS WOONDE IN HET HOVENIERSHUIS VAN HET KASTEEL TE VELDE

Tijdens mijn voorbereidingen van de Open Monumentendag in 2002 in Merendree, heb ik Suzanne Lootens geïnterviewd. Suzanne was op dat ogenblik 92 jaar, maar zag er veel jonger uit, heeft een zeer goed geheugen en spreekt perfect algemeen Nederlands en haar Frans is even goed. Zij heeft op het kasteel gewerkt, en de ooit zo gekende politicus Albert Mechelynck nog persoonlijk gekend.

Vader Karel was hoofdhovenier op het kasteel

Suzannes vader Karel (Charles) Lootens was hoofdhovenier op het kasteel Te Velde. Hij regelde alles zelf in het park en hij kreeg dus bijna nooit opdrachten. Eigenaar Albert Mechelynck was zeer actief in de politiek en beschouwde zijn kasteel in Merendree bovendien als buitenverblijf. Karel kreeg dus de vrije hand. Hij was getrouwd met Rafaëlle Verbiest - de dochter van de hoofdonderwijzer van Nevele - en ze hadden negen kinderen, van wie er verscheidene ook op het kasteel werkten.

Karel Lootens heeft maar liefst 65 jaar in het hoveniershuis gewoond. Ook zijn vader heeft op het kasteel gewerkt, maar dan wel bij de vorige eigenaar. Suzanne's grootvader woonde dan wel niet op het domein, maar op het zgn. Eiland. Toen Karel mee ging om te werken, zagen de Mechelyncks wel iets in hem en hij mocht op hun kosten studeren in de tuinbouwschool in Melle. De kosten werden terugverdiend. De Mechelyncks dienden later nooit fruitbomen te kopen. Karel zorgde zelf voor het plantgoed en hij entte alle bomen.

Suzanne vertelde dat er zich boven het hoveniershuisje een klok bevond met een dak erboven. Er werd geluid bij het begin en het einde van de werktijden. Haar moeder was een zwakke persoon, die wel eens flauw viel. Bij één van die gebeurtenissen trok Suzanne zo hard aan het klokkenzeel om vader te alarmeren, dat het klokje barstte.

Albert Mechelynck liet Karel weliswaar vrij, maar op zondagmorgen deed hij vanaf 8 uur toch met hem de toer van het park. Mijnheer Albert toonde

dan met zijn wandelstok alles aan. Alhoewel Mechelynck een vrijmetselaar was, vroeg hij toch telkens aan Karel of hij niet te laat zou zijn voor de zondagsmis.

Het was bon ton onder de betere burgerij om serres en oranjerieën te bezitten en er uitheemse planten in te kweken. Er werden zelfs regelmatig wedstrijden gehouden. De Mechelyncks waren zo bijvoorbeeld lid van de Koninklijke Maatschappij van Landbouw en Fruitkunde, een Orangistische vereniging.¹⁵

Suzanne weet dat er heel wat fruitsoorten werden gekweekt

Suzanne weet nog dat er druiven groeiden in een serre, die was gelegen aan het wegeltje. Het volledige gezin moest ze “dunnen”. Ook Suzanne werd als klein kind ingeschakeld in deze werkzaamheden.

Langs de tuinmuur stonden de geleide bomen, o.a. een perenboom met 36 verschillende peren¹⁶ erop, uiteraard allemaal met een houten geel naamplaatje.

Bij de kapel begon de tweede serre. Suzanne moest er - via een ijzeren deurtje - bussels hout steken in een oven. In de serre liep immers een gemetselde buis om te zorgen voor de verwarming voor het geval het te hard vroom. Alle vorstgevoelige planten werden daar bewaard. Er was ook een pomp en een waterput.

In een seizoen werd er 66.000 kilo fruit geoogst. Er bevonden zich op het domein talloze variëteiten, o.a. de “Union Vainqueur” van Hansbeke. Suzanne vermeldt ook de “Kantingen”(veelhoekige appels) en de “Pladijzen” (die men pas kon eten in de lente). De jeneverbessen werden geplukt door de schoolkinderen, die daarvoor een paar centiemen kregen.

Karel Lootens hielp de parkvijver uitgraven en de aarde werd gebruikt om de ijskelder te bedekken. In deze ijskelder werden tijdens de Eerste Wereldoorlog tal van waardevolle voorwerpen uit het kasteel verstopt, zoals

¹⁵ Hollandsgezind. Groep politici en ondernemers, vooral uit Gent, die liever bij Nederland waren gebleven na 1830.

¹⁶ Zou de ‘huwier’ daartussen hebben gezeten?

De familie Lootens aan het hoveniershuisje.
Suzanne Lootens staat tussen haar ouders, Kamiel en Raffaële Verbiest.
(Verzameling familie Lootens)

het koper en de matrassen. De toegang werd dan opgevuld met aarde. Na de oorlog werd deze toegang opnieuw vrijgemaakt. Blijkbaar was er vroeger geen trap, wél een luik.

Het jachtpaviljoen heette toen "de chalet", en werd uitsluitend in de zomer gebruikt. In de winter werden de tuinmeubelen er gestockeerd. De kapel vormde eerst de toegang tot de serres. De familie Claeys, die het domein aankocht in 1955, heeft er achteraf een echte kapel van gemaakt.

Herinneringen aan minister van staat Albert Mechelynck

"Hij was een grote, statige schone mijnheer, zeer chique met veel uitstraling die ook veel respect genoot, dit in tegenstelling met de huidige ministers... Zij spraken altijd Frans, ook met het personeel, maar ze kenden ook Nederlands." vertelt Suzanne over mijnheer Albert. Met vader Karel spraken ze steeds Nederlands. Suzanne had op school wel de basis van het Frans geleerd, maar de vervolmaking daarvan is gebeurd door de familie Mechelynck.

Suzanne herinnert zich dat wanneer koning Albert naar Kongo ging, wat regelmatig gebeurde, hij zich telkens liet vergezellen door Albert Mechelynck.

Mijnheer Albert was voorzitter van een vrijmetselaarsloge, maar hij respecteerde de mening van de anderen. Hij was steeds zenuwachtig toen er verkiezingen waren, en vroeg dan eens aan zijn hovenier: "Charles, voor wie gaat gij stemmen?" met het gedacht, hij zal zeker antwoorden "op U hé mijnheer". Maar Karel zei daarop: "Ik ben als katholiek geboren, en ik ga voor de katholieken stemmen!" Waarop Albert Mechelynck: "Charles moesten ze allemaal zijn als tegij, 't zou een andere wereld zijn".

"Hij ging nooit naar de mis, maar de rest van de familie wel" weet Suzanne nog. "Daarbij zaten ze voor het zijaltaar, het dichtst bij hun kasteel. Zij mochten ook in het koor gaan zitten, maar daar wilden ze geen gebruik van maken. Ze zaten dus bij het gewone volk, weliswaar op de eerste rij, maar niet op speciale stoelen! Ze hadden dus geen pretentie, ze wilden niet tonen dat ze anders-beter-waren."

Er waren steeds genodigden op het kasteel. Vooral op zondag kwamen er veel ministers op bezoek.

Suzanne moest dan opdienen, steeds in uniform, niet alleen bij bezoek, maar altijd “l’*étiquette à la seconde*”. Wie bij de Mechelyncks gediend had, mocht zelfs bij de koning opdienen, zo luidde het gezegde.

De familie Mechelynck bewoonde het kasteel vanaf pasen, want net als de andere kasteelbewoners in de streek hadden ze ook een groot huis in de stad. Eerst kwam juffer Louise met de fiets langs de vaart. Zij was de voorbode van de verhuis. Dan kwam de rest van de familie met een verhuiswagen. De familie Mechelynck had geen auto. “Mijnheer Albert was toch altijd in Brussel”.

In 1918 werd er zwaar gevochten in Merendree. De Mechelyncks verbleven dan in Gent in hun kasteel op de Brabantdam. De hovenier en zijn gezin wilden persé op het domein blijven, maar toen het hoveniershuis werd geraakt door een obus, heeft vader Karel dan toch maar besloten om te vertrekken naar veiliger oorden. Albert Mechelynck heeft dan voorgesteld dat het hele gezin ook naar Gent zou komen. Ze vertrokken dan met drie kruiwagens met vooral kleren naar de Brabantdam 16. Van de Duitsers hadden ze ook een wagentje gekregen waar vroeger een mitrailleur op stond.

Het kasteel heeft het dan zwaar te verduren gehad; verschillende obussen zijn erin terecht gekomen. Er kon een kar doorheen rijden, maar de schade was nog wel te herstellen.

Suzanne weet nog dat Albert Mechelynck gestorven is aan de gevolgen van kanker. Koning Albert heeft dan een boek met gouden letters geschonken. De koning had er met goud zijn naam ingeschreven. Bij zijn staatsbegrafenis reed er in Gent geen enkele tram of bus.

Het standbeeld van Mechelynck dat op het Sint-Annaplein stond is in de Tweede Wereldoorlog in het water gesmeten. Volgens Suzanne Lootens omdat er een beeld van het Heilig Hart té dicht bij stond, en dat vloekte. Zij meent dat de daders geloofsfundamentalisten waren.¹⁷

¹⁷ Een andere reden kan de anti-Vlaamse houding van de politicus Mechelynck geweest zijn.

Suzanne spreekt altijd zeer lovend over de familie Mechelynck want ze hebben inderdaad veel gedaan voor het hoveniersgezin. Toen ik haar het verhaal vertelde, neergeschreven door prof. Claeys, dat er op een bepaalde nacht blijkbaar stevig was doorgedronken en dat Karel Lootens de volgende dag meer dan 80 flessen champagne moest verzamelen uit de wal, ontkende zij dat heftig. Dit kon gewoon niet volgens haar, want er werd zeer weinig wijn gedronken op het kasteel!

Hugo SCHAECK, Hansbeke

STROPERERS BETRAPT DOOR JACHTWACHTERS (UIT 'HET RECHT VAN DE STERKSTE' VAN CYRIEL BUYSSE)

In het 'Recht van de sterkste' heeft Buysse het over het kasteel van Lauwegem, waarvan de vijvers op gelijk peil gehouden worden met de Bovenkanel en door een sluis aan het uiteinde van het park van de Onderkanel zijn gescheiden. Het kasteel van Lauwegem ligt dus aan de Oude Kale. Volgens Wouter Verkerken die een studie heeft gemaakt over de plaatsnamen in het werk van Buysse, gaat het om een kasteel bij Merendree en vermoedelijk dat van Kervyn de Meerendré in de Veldestraat, dat een erg grote vijver bezit en zich dicht bij de Kaandel (= Kale) bevindt.

Een bende van Nevele-Hul besluit de visvijver van het kasteel van Lauwegem leeg te roven, door het water via de sluis te laten wegstromen. Om zo onopvallend mogelijk van Brakel - dat we hier als Nevele mogen beschouwen - naar Lauwegem te trekken, splitsen ze zich op in drie groepen, maar na aanvankelijk succes, valt de zaak in duigen, zoals blijkt uit het volgende uittreksel:

"(...) Eensklaps, midden in hun uitgelatenheid, en zonder dat iets buitengewoons zulks deed verwachten, knalde een gewerschot in de nacht. Zij wipten op in 't water en Donder de Beul, menend dat het Reus was, die zijn roer had afgevuurd, riep: "Nondedjzu! Reus, wat peinst ge!" Toen twee nieuwe, snel achtereenvolgende, aan de overkant van de vijver ontploffen-de schoten, slag op slag door het getoeter van een horen en bij het woedend geblaf van verscheidende honden gevolgd, als bij toverslag de misgreep opklaarden! Zij waren ontdekt! Op heterdaad betrapt! Een doffe kreet weergalmde, Boef doopte zijn lichtbak in het water uit en, als een storm in het stormen van de nacht, was het, voergoed ditmaal, het 'sauve-qui-peut'. Hun vlucht geschiedde zo plotseling, dat Honderd-en-Een en Reus zelfs de tijd niet namen hun eigen geweren af te vuren. In een oogwenk waren zij uit het park, door hun betrappers achtervolgd.

"Wat is er? Wat gebeurt er?" Riepen Tjiep en de bewakers van het net, die hun verwilderd tegemoet gelopen kwamen. "De boswachters, nondedzju! De boswachters!" schreeuwden zij in de verwarring van hun schrik. En overhoop sprongen zij op het karretje, dat in dolle rit wegvluchtte. Bijna op 't zelfde ogenblik braken de vervolgers uit het park. Zij zagen de

dieven wegluchten en vuurden opnieuw hun geweren naar hen af. Een akelig gehuil scheurde het stormen van de nacht en Donder de Beul, gekwetst, viel met een afschuwelijke vermaledijding in het karretje achterover.

“Nondemillemilliardenonnedzju” schreeuweden zijn makkers. En ogenblikkelijk, door de woeste wraaklust gedreven, vuurden Honderd-en-Een en Reus nu ook op de vervolgers (...).”

POEKE

HET KASTEEL VAN POEKE

De naam Poeke komt van een rivier met dezelfde naam 'Poca'. In het Keltisch betekent dit "de mooie" of "de aangename". De naam werd voor het eerst aangetroffen in 1155. Het dorp Poeke vormde zich rond het gelijknamige domein van de heren van Poeke. Dit domein vormde het kerngebied van de heerlijkheid en baronie van Poeke.

Volgens de auteur Van Overstraeten was de oudst bekende heer, Steppo, die in 1139 baro word genoemd. Er vormde zich een enorm domein met eigendommen tot in Ieper toe. Deze heren van Poeke waren vooraanstaand in het graafschap Vlaanderen, en bekleedden talrijke hoge ambten, vooral onder de hertogen van Bourgondië. De versterkte woning groeide dan ook uit tot een belangrijk kasteel.

In de middeleeuwen had dit kasteel als militaire burcht een groot strategisch belang. In de periode 1381-'83 werd het gebruikt als uitvalsbasis van de Vlaamse graaf Lodewijk van Male tegen het opstandige Gent. Bij een nieuwe opstand van de stad wisten de Gentenaren het te veroveren (1452) en pas na een langdurig beleg viel het op 5 juli 1453 in handen van de troepen van de Bourgondische graaf Philips De Goede.¹⁸ Deze liet het voor alle zekerheid verwoesten.

Nog in de 15de eeuw begon men aan de heropbouw, maar het kasteel werd lange tijd niet meer bewoond.

De laatste telg van het geslacht Poeke, Jan II, stierf kinderloos in 1563. Na even aan de familie Mastaing te hebben toebehoord, kwamen Poeke en het kasteel in 1597 in handen van Jan de Preud'homme van Hailly. Deze heeft het volledig opgeknapt en herbouwd. Zijn vrouw Antonia de Grenet, was burggravin van Nieuwpoort, zodat hun zoon Jan-Baptist de titel van burggraaf van Nieuwpoort mocht voeren.

¹⁸ Zo 'goed' was die graaf ook weer niet, want hij liet al de belegerden inclusief hun kapitein Laurens Goethals opknopen. De edelman Jacques De Lalaing was voordien al gesneuveld.

De burggraaf van Nieuwpoort en de baron van Poeke Charles Florent Idesbald Preud'homme van Hailly (1721-1792) was een vertrouweling van Karel Van Lorrainen, in de Zuidelijke Nederlanden, de Oostenrijkse gouverneur. Hij zorgde voor belangrijke verbouwingswerken in 1743-'52, waarbij een nieuwe voorgevel werd opgetrokken. Binnenin grepen in 1745-'47 bijkomende werken plaats. Geleidelijk aan kreeg het kasteel een residentieel karakter. De zeshoekige vorm werd vervangen door een rechthoekige vorm. In 1671 werd de linkervleugel van het kasteel in Franse stijl herbouwd. In 1750 volgde de middenvleugel en in 1761 werd de rechtervleugel volledig opnieuw opgetrokken.

In de negentiende eeuw raakte de familie in financiële moeilijkheden, mogelijk het gevolg van een mislukt project om zijdewormen te kweken.

De verarmde adellijke familie zou het kasteel met park in 1872 verkopen aan Victor Pycke de Peteghem. Alfred en Isabelle de Preudhomme d'Hailly bouwden in het dorp een veel kleiner kasteel, met name "Kasteel De Reigerbeek".

De nieuwe eigenaar deed een aantal veranderingen. Zijn wapen werd vooraan aangebracht. Hij liet de tweede verdieping volledig in de dakconstructie opnemen zodat de bovenste vensters van de voor- en zijgevels mansardevensters werden. Voor 18^e-eeuwse achtergevel werd een nieuw stuk gebouwd tussen de twee zijgevels. Boven de nieuwe toegangsdeur zitten drie grote vensters, waarboven we "anno 1875" kunnen lezen. Boven diezelfde vensters rijst een fronton bekroond met een mooi kruis in Franse steen. Er kwam een kapel op de eerste verdieping en er werden heel wat rococo-elementen verwerkt in het gebouw. Het park kreeg een meer romantisch karakter en er werden een koetshuis, een hondenkennel en een bakhuis gebouwd.

De dochter van voornoemde Victor – Ines Pycke de Peteghem - overleed in 1954. Kasteel en park kwamen via testament in eerste instantie in handen van de Zusters Apostolinen van Wetteren die er de Brusselse schoolkolonie "Duinen en Heide" inrichtten, een organisatie die zich bezig hield met de zorg voor verlaten kinderen.

In 1977 werd, na de fusie van Poeke met Aalter, de gemeente eigenaar van het geheel. Over de bestemming werd lang getwijfeld. In de jaren negentig werd het kasteel gerestaureerd.

475 Poeques. — Het Kasteel

D. Hendrix, 293, Plantijulei, Antwerpen 14-8-1905

Jm

Foto van het kasteel van Poeke uit het begin van vorige eeuw
(Verzameling heemkundige kring het Land van Nevele)

Op dit ogenblik is het park van ca. 53 ha opengesteld voor het publiek. Opvallend zijn de hondenhokken en de bakoven uit de negentiende eeuw, de voormalige oranjerie en de dienstgebouwen. De Poekebeek loopt door het park. Er zijn vier bruggetjes. Het mooie smeedijzeren hek dateert uit 1870.

Adres: Kasteelstraat 26, Poeke

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Lerne

Foto van het gerestaureerde kasteel van Poelke

IRÈNE BUYSSE (°POEKE) GAF TIJDENS DE OORLOG IN HET KASTEEL VAN POEKE LES AAN STADSKINDEREN

In 1926 verhuisden Thriphon Buysse - landbouwer - en Emma Tuytschaever met hun kinderen naar het dorp Poeke. Zij verlieten hun hoeve en gingen wonen in het zogenaamde kasteel Reigersnest, een groot herenhuis in de Knoktestraat. Triphon zette zijn landbouwactiviteiten er op een kleinere schaal nog wat verder.

Opvallend was wel dat het Reigersnest voordien de woning was van Isabelle de Preudhomme d'Hailly, een telg van de grafelijke familie die eeuwenlang het kasteel van Poeke in bezit had. Irène Buysse, de dochter van Thriphon en Emma, vertelde dat tijdens de schoolstrijd in de jaren zeventig van de negentiende eeuw graaf de Preudhomme d'Hailly totaal aan de grond was geraakt.¹⁹ Hij wou zijn kasteel verkopen, maar daartegen kwam verzet van de toenmalige geestelijkheid. De geïnteresseerde koper was namelijk een liberaal. Uiteindelijk viel het - veel goedkoper - in handen van baron Victor Pycke de Peteghem. De haat was enorm tussen de beide families. In de kerk zaten de telgen van deze adellijke families op een ereplaats. De Pycke's links en de Dhailly's rechts. "Hun ogen bliksemde naar elkaar." vertelde Irène.

Irène Buysse (°28 januari 1924) studeerde in Tielt voor onderwijzeres en kreeg op die manier te maken met de 'bewoonster' van het kasteel.

Gratis les aan zestien kinderen

In juli 1943 was Irène afgestudeerd als onderwijzeres en zij kon beginnen in de dorpsschool in Poeke. Toen kwam het verzoek van Inès Pycke de Peteghem om les te geven aan een groep stadskinderen die vanwege oorlogsomstandigheden op het kasteel verbleven. Het ging om zestien kinderen in de leeftijd van zes tot tien jaar, voornamelijk uit Gent. Irène mocht bij de broeders in Pittem schoolboekjes kopen en startte met lessen lezen, schrijven en rekenen, telkens van 16u30 tot 18u30. Een hele opgave, want

¹⁹ Het interview werd afgenomen in Poeke op 1 februari 2005.

overdag gaf zij ook al les. Een probleem was het verschil in leeftijd bij die kinderen. Gelukkig waren de leerlingen vrij braaf, wat trouwens normaal was in die tijd. Zij herinnerde zich wel de heimwee naar huis bij heel wat van deze kinderen. Irène kan zich niet meer herinneren welke organisatie die kinderen heeft ondergebracht in het kasteel. Zij kreeg voor haar lessen een kleine vergoeding via de barones.

Overdag gaf zij in de school in Poeke ook les aan een groep kinderen van Vlaamse ouders die werkten voor de Organisatie Todt (verantwoordelijk voor de aanleg van de Atlantikwal aan de kust).

Irène leerde door haar werkzaamheden op het kasteel de barones goed kennen. Zij was tijdens de oorlog zeer Engelsgezind. Toch liepen de Duitsers er af en aan. In 1940 fungeerde het kasteel zelfs een tijdlang als generale staf voor de Duitse Wehrmacht. Het werk in het kasteel werd gedaan door een zekere Gust en diens echtgenote, die er meid was. Gust was chauffeur van de barones geweest, maar de Duitsers hadden de auto geconfisceerd.

Na de oorlog kwam er een nieuw gezin in het kasteel wonen en werken. Het ging om Florimond Dullaert, zijn vrouw en twee kinderen. Zij deden er al het werk: koken, kuisen,... en zouden er blijven tot en met het overlijden van de barones in 1954. Florimond werd nadien conciërge in de provinciale verpleegstersschool in Gent. Het buitenwerk werd gedaan door Alfons Bruyneel en Theophiel Leman. Alfons Bruyneel woonde in het koetshuis. "Zij moesten hard werken," vertelde Irène, "tijdens het scheren van de haag was het verboden naar huis te gaan om te eten." Zij mochten zich hooguit even aan de kant van de weg zetten om te eten. Volgens Irène was het park wel schitterend onderhouden, veel beter dan vandaag. Een nadeel was natuurlijk dat het toen niet toegankelijk was.

Het park zorgde voor opbrengst. Ieder jaar werden struiken en bomen gesnoeid en gekapt en al dat hout werd verkocht. Er kwam zelfs een notaris aan te pas die de verkoop regelde.

De barones-burgemeester

Via haar personeel kwam de barones het reilen en zeilen in Poeke te weten. Zij waren haar ogen en oren in het dorp. Zij had er trouwens talloze eigen-

dommen. Verschillende hoeven en huizen waren haar bezit en zij was daar bovenop nog eens burgemeester. De andere raadsleden en schepenen waren eveneens haar vertrouwelingen. Op die manier controleerde Inès de Pycke de Peteghem heel het dorp. Volgens Irène werden er in Poeke zelfs geen echte gemeenteraadsverkiezingen georganiseerd. Er waren telkens juist voldoende kandidaten voor de functies van gemeenteraadslid en schepen, uiteraard aangewezen door de barones. Je kon dus maar beter overeenkomen met de barones-burgemeester. Dit was dus nog de situatie in de jaren vijftig van vorige eeuw. In veel andere Vlaamse dorpen verschilde de situatie weinig met die in Poeke.

Na het overlijden van de barones kwam het kasteel in 1955 in handen van de katholieke organisatie "Duin en Heide". Zijzelf had bijna geen familie meer, haar enige broer Amedé was als oorlogsvrijwilliger in 1914 gesneuveld in Ieper.

De vereniging zorgde zowel tijdens het jaar als tijdens de vakantie voor de opvang van arme arbeiderskinderen. Zij konden enkele weken of maanden in een gezonde omgeving op krachten komen. Het ging om een grote groep, vaak tot negentig kinderen, soms kinderen uit de streek zelf. Aangezien het kasteel beschermd was, mochten zij er niet overnachten. Zij sliepen in het klooster in Poeke. De kinderen mochten ook spelen bij Alice Lagaisse die vlak bij het kasteel woonde.

Toen het kasteel in 1977 door de gemeente Aalter werd gekocht, begon een nieuw tijdperk

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Leerne

SINT-MARTENS-LEERNE

HET KASTEEL VAN CROMBRUGGHE

Het kasteel in Sint-Martens-Lerne ligt in een mooi park van ongeveer 15 ha plus nog eens 10 ha bos, maar het hele domein is ongeveer 120 ha groot. Het is te bereiken vanaf de Leernsesteenweg via een vierhonderd meter lange dreef. Die bestaat uit een middenrijweg, met langs beide zijden een dubbele rij, nagenoeg 150 jaar oude bomen, afwisselend eiken en beuken. Het mooie toegangshek zou dateren uit 1825. Haaks op de midden-dreef loopt rechts en links van het hek, langs de voorzijden van het park, een eiken dreef. Park en vijver dateren van 1865. De oranjerie is iets ouder, nl. uit 1825.

Volgens een plan opgemaakt door landmeter Benthuis in opdracht van de heer Adrien Walkiers, toenmalig heer van Drongen, bevond er zich in 1698 een 'maison de plaisance' op de plaats waar nu het kasteel staat. Hierop stond een verblijf op de plaats van het huidige kasteel, en vier hoeven waar-rond 59 percelen grond gelegen zijn. Het was toen eigendom van de fami-lie Van den Hecke-Van Vaernewijck.

De heerlijkheid Drongen, met het domein in Lerne, werd in 1776 verkocht aan Jean-Baptist d'Hane-Steenhuyse die in de Veldstraat in Gent woonde. Tien jaar later kwam het domein in Lerne in bezit van Jozef-Bernard van Crombrugghe. De (liberale) familie is heel welstellend geworden dankzij de Gentse textielindustrie en bezit nog steeds het kasteel. Het huidige kas-teel, of beter het middengedeelte ervan, is opgetrokken in overgangsstijl Lodewijk XVI-Directorie en zou dus dagtekenen van het einde van de 18de eeuw.

Jozef Van Crombrugghe speelde een zekere politieke rol. Hij was burge-meester van Gent voor 1830, bleef echter orangistisch (Hollandsgezind na de Belgische onafhankelijkheid) maar werd toch opnieuw burgemeester na de Belgische omwenteling tussen 1836 en 1842.

Voorname Jozef Van Crombrugghe legde er omstreeks 1820 een verza-meling oranjabomen aan die regelmatig tentoongesteld werden tijdens de Gentse Floraliën. Heel wat kasteelheren concurreerden tegen elkaar met

bloemen of fruit uit hun tuin of park. Iets waar zij zelf geen enkele verdienste aan hadden, maar hun tuiniers des te meer.

In de periode 1845-'47 liet Napoleon van Crombrugghe de twee zijvleugels aan het kasteel bijbouwen naar het plan van architect Leo Minard. Tegelijkertijd worden de kasteeldreef (die het kasteel van de weg Deinze-Gent verbindt) en de zijdreven aangelegd. De twee zijvleugels werden later gebouwd, vermoedelijk rond 1850.

In het domein bevindt zich een Sint-Antoniuskapel die werd opgericht in 1872 ter nagedachtenis aan Leonce van Crombrugghe door diens weduwe Louise Rasson. Hij was een zoon van voornoemde Napoleon en vocht tussen 1866 en 1868 bij de pauselijke Zouaven. Sinds de oprichting is er in juni een jaarlijkse bedevaart naar de kapel, die op het hoogtepunt net voor de oorlog meer dan 200 deelnemers op de been bracht.

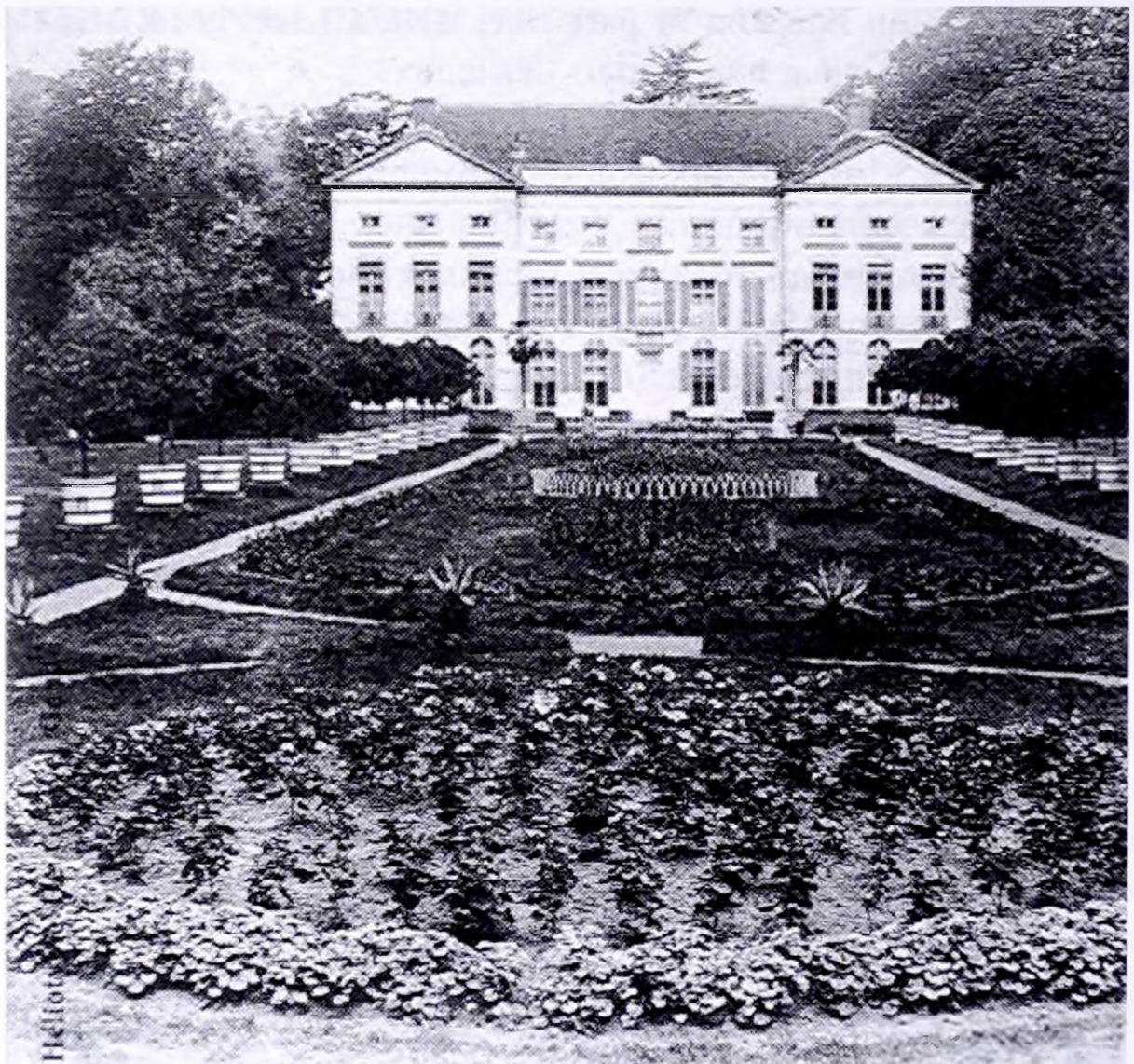
De Franse tuin en de vijver dateren van ca. 1880 en werden aangelegd door zijn zoon Charles.

De laatste grote verandering gebeurde in 1948 toen Carlos en zijn zoon Carl Van Crombrugghe de gevelbezetting van het gebouw lieten verwijderen. De familie van Crombrugghe leverde, tot de fusie met Deinze in 1977, bijna doorlopend de burgemeester in Sint-Martens-Leerne.

De laatste eigenaar - Carl van Crombrugghe - is een nazaat van de broer van voornoemde Jozef. Hij overleed een tiental jaren geleden. Zijn weduwe bleef tot op hoge leeftijd in het kasteel wonen, maar na haar overlijden werd het kasteel niet meer bewoond. Een aantal nakomelingen van de familie wonen wel nog in de omgeving. De tuin wordt onderhouden door Carlos Van Speybroeck.

Adres: Kasteeldreef 2, Sint-Martens-Leerne

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Leerne

Hellon

Château de Leerne St Martin.

à Mlle van Crombrugge

Mon cher tante,

J['] vous envoie un affectueux
 bonjour de Leerne et vous remercie
 de la bonne journée passée à
 Eiseringen. J['] me rappelle au souvenir
 de vous tous.

Carlos

Het kasteel van de familie van Crombrugge met de prachtig aangelegde
 tuin en de oranjeboomen in 1906. Postkaart verstuurd door Carlos van
 Crombrugge aan zijn tante (familie van Pottelsberghe de la Potterie)
 op het kasteel van Eiseringen te Sint-Kwintens-Lennik.

(Verzameling André Bollaert)

MAURICE DE WULF WAS BOER EN ERECHAUFFEUR BIJ DE FAMILIE VAN CROMBRUGGHE VAN LEERNE

Het was een aloud gebruik dat de pachters van de familie van Crombrugge mannelijk en vrouwelijk personeel leverden die werkzaam waren op en om en rond het kasteel. Toen Petrus De Wulf en zijn echtgenote Josephine Goethals uit Sint-Martens-Latem zich kort na nieuwjaar 1899 in de Engelhoekstraat te Sint-Martens-Lerne als pachter vestigden op een boerderijtje van de familie van Crombrugge duurde het niet lang vooraleer Petrus tot boswachter werd aangesteld. Ook enkele van de kinderen ontsnapten niet aan deze al dan niet verplichte arbeid die wel een zekere vertrouwensband smeedde tussen de kasteelheren en -dames en hun pachters. Van Petrus werd verteld dat hij eens een stroper van "Nevele Hul" op heterdaad betrapte en dat hij hem ongemoeid liet ofwel uit medelijden omdat hij er zo armoedig uitzag en steen en been klaagde over de gevolgen voor zijn arme echtgenote en dutsen van kinderen ofwel uit schrik voor eventuele represailles van het volkje van "den Hul" (in de familie circuleerden namelijk twee versies, alhoewel de laatste versie eerder bedoeld leek om Peetje De Wulf te plagen.) Bij het stropersvolkje van "den Hul" werd deze daad wel geapprecieerd en naast een gratis druppeltje, als hij passeerde op weg naar Neveledorp, in de cafés aldaar zouden ze ook besloten hebben om in de bossen van de familie Crombrugge niet meer te stropen, althans de eerste maanden toch niet.

De jongste dochter, Bertha De Wulf (°Sint-Martens-Lerne 1907), was een knappe studente op de meisjesschool van Bachte-Maria-Lerne en als ze 12 jaar was mocht ze, met goedkeuring van het kasteel en de dorpspastoor, naar Nevele naar de Franse school om de taal van Molière beter te leren beheersen. Dit zou haar ook goed van pas komen bij een latere functie op het kasteel of een rijke familie in het Gentse. Na enkele maanden op het kasteel hield Bertha het echter voor bekeken alhoewel ze zich nooit heeft beklagd over haar meesters en er steeds een zekere achting heeft voor gehad en is blijven hebben. Burgemeester Carlos van Crombrugge noemde ze een echte heer die in de conversaties van het personeel onderling "meneere" werd genoemd terwijl de kasteelvrouw "mère Crombrugge", die nauwer in contact stond met het huispersoneel en hun regelmatig op de vingers tikte, de reputatie had een onuitstaanbaar mens te zijn. Zij werd door het personeel "meere Crombrugge" genoemd, een bijnaam die verdere uitleg overbodig maakt.

Maurice De Wulf (rechts vooraan) als erechauffeur van de familie van Crombrugge van Leerne. Burgemeester Carlos van Crombrugge (rechts) drukt de hand van zijn schepen Adiel Schollier. Tussen hen in herkennen we de Nevelse burgemeester Adhemar De Pauw en in de deuropening de Nevelse gemeentesecretaris Van de Castele.
(Foto van omstreeks 1950; verzameling Antoine De Wulf, Astene)

Tijdens de jacht werden de pachters opgetrommeld om het wild op te jagen in de richting van de schutters en aan de pachters werd ook gevraagd om bij het werk op het land de gevonden legers van de hazen te melden aan het kasteel. Toen eens één van de arbeidsters op het veld een leger jonge haasjes deskundig de nek omwring en er laconiek bij zegde "die zullen onze veldvruchten niet meer afeten" ontstaken de anders zo kalme Petrus De Wulf en zijn zoon Alfons in koleire, deels uit schik dat men het zou te weten komen op het kasteel maar ook omdat dit indruiste tegen de aloude gewoonte waarbij aanvaard werd dat het wild toebehoorde aan de (kasteel)heer en ... een pachter deed zoiets niet.

Maurice (°Sint-Martens-Lerne 1905), de jongste zoon van Petrus De Wulf en Josephine Goethals ging als jongeling werken te Ledeberg bij de beenhouwerij Elaut in de Steenkapperstraat. Enkele jaren later werd hij chauffeur bij de likeurstokerij Van der Heyden in de Kastanjestraat te Gent. Ondertussen had hij in het voorjaar van 1931 te Deinze met grote onderscheiding een getuigschrift als autogeleider behaald en huwde hij op 19 november 1931 met Martha De Vos. Hij vestigde zich met zijn echtgenote in de Noordhoutstraat te Baarle. Als bijna 35-jarige werd hij in 1940 gemobiliseerd en behaalde op 13 april 1940 nog een bekwaamheidsattest als chauffeur van vrachtwagens bij het Belgisch leger. Hij werd ingelijfd bij het vervoerkorps van de 2de Ruitery Divisie en werd belast met het vervoer van munitie tussen de wapendepots en het snel wisselende front. Hij kwam meermaals in de vuurlinie terecht maar wist steeds heelhuids te ontkomen. Op 28 mei 1940 werd hij krijgsgevangen genomen en bijna twee maand later, op 17 juli 1940, werd hij vrijgelaten. Hij vond werk bij het aannemersbedrijf De Smet in de Tolpoortstraat te Deinze dat gespecialiseerd was in wegenwerken; toen was dit vooral het aanleggen van kasseiwegen en rioleringswerken.

In 1947 verhuizen Maurice, zijn echtgenote en zijn zoon Antoine naar de Engelhoekstraat in Sint-Martens-Lerne en nemen ze hun intrek in een tweewoonst aan de kasteeldreef die eigendom was van de familie van Crombrugge op nauwelijks 250 meter van zijn ouderlijk huis. Maurice zegt de wegenwerken De Smet vaarwel en gaat nu werken op het kasteel van de familie van Crombrugge.

Op het kasteel was niet meer zoveel personeel als voor de oorlog maar er waren nog een hovenier (Yvo Janssens) die verantwoordelijk was voor de

Huldiging van het verdienstelijk personeel op het kasteel van Sint-Martens-Leerne in 1972: v.l.n.r. Edith Storme (echtgenote Carl van Crombrugge van Leerne), Roger?, Yvo Janssens, Aimé Van Speybroeck, Louise Van den Abeele (echtgenote Yvo Janssens), Charly van Crombrugge van Leerne, Anna De Volder, Carl van Crombrugge van Leerne, Irené Van Speybroeck, Martha De Vos (echtgenote Maurice De Wulf), Julienne Van Quathem (echtgenote Irené Van Speybroeck), Roger Frederic, Maurice De Wulf en Martine De Grootte (echtgenote Roger Frederic).
 (Verzameling Antoine De Wulf, Astene)

hovingen en de groentetuin, er was het binnenpersoneel (Gaston De Vuyst en zijn echtgenote Jeanette) die verantwoordelijk waren voor de keuken en het kuisen op het kasteel, er waren de boswachters (Aimé en Irené Van Speybroeck), er was een kindermeid (Anna De Volder) en er was een boerchauffeur: Maurice De Wulf.

Maurice zijn dagtaak op het kasteel begon omstreeks 6 uur - 6u30 met het melken van de twee koeien die daar op de boerderij gehouden werden. Daarna werden de stallen van de koeien en de paarden uitgemest. De leden van de familie van Crombrugghe waren fervente paardenliefhebbers en er werden steeds paarden gefokt die dan ingezet werden in de paardenraces in het Brusselse. Rond 12 uur ging Maurice naar huis voor het middageten en van 13u30 tot 17u30 werkte hij weer op het kasteeldomein. Daarmee stopte zijn dagtaak niet. Als er een koe moest kalven of een paard moest veulen dan was het zijn plicht daar aanwezig te zijn om erover te waken dat alles goed verliep en daar maakte hij een erezaak van. Eénmaal had hij een ongeval. In 1955 brak hij zijn been toen hij struikelde met een melkkan op weg naar het grote hekken aan de kasteelingang, want zoals bij de boerderijen in het omliggende werd het overschot aan melk door de Leernse melkvoerder Van de Riviere opgehaald en naar de melkerij van Nevele gevoerd. Kort na de oorlog werd een groot deel van de melk nog op het kasteel verwerkt en was het Maurice die de melk karnde zoals hij het thuis op de boerderij van zijn ouders had geleerd.

De paarden genoten zijn speciale aandacht. Carl van Crombrugghe van Leerne had twee uitstekende renpaarden: "Greenwood" en haar veulen "Triumph". Triumph was door Maurice gefokt en gedresseerd en hij kon het dier laten doen wat hij wilde. Hij was daar enorm trots op. Toen op een zondagvoormiddag veearts Buyck uit Nevele op het kasteel werd ontboden voor een behandeling van het paard werd Triumph onhandelbaar. Carl van Crombrugghe ging Maurice opzoeken die zijn duiven aan het waken was maar weigerde mee te komen omdat zijn duiven elk ogenblik konden vallen. Na wat financiële beloften liet Maurice zich toch overhalen en eenmaal in de stal gekomen was het horen van zijn stem voldoende voor het paard om tot rust te komen.

Indien nodig werd het personeel tijdelijk uitgebreid. Zo ging zijn echtgenote Martha regelmatig naaien op het kasteel. Een hoogtepunt was de jaar-

lijkse jacht en het afsluiten ervan. Dit ging steeds gepaard met een groot feest waarop gegeten en gedronken werd en waarbij een resem pachters werden opgetrommeld om voor de bediening te zorgen. De meeste deden dit graag omdat ze zo een blik konden werpen achter de schermen van het privé-leven van de adel.

Als chauffeur en vertrouwensman kende Maurice vele van de kleine geheimpjes van de familie. Er werd op jacht gegaan in het Brusselse, de provincie Luxemburg, de omgeving van de Kluisberg enz. en er waren de paardenraces te Stockel en Zellik. Zo gebeurde het wel eens dat na een paardenrace de heer van Crombrugghe niet veel goesting had om direct naar huis te rijden en er nog enkele cafébezoekjes werden afgelegd. Dat ze soms maar om vier uur thuis kwamen deerde Maurice niet. Om zes uur was hij al opnieuw in de stallen van het kasteel om de koeien te melken terwijl de jonkheer zijn roes nog lag uit te slapen.

Maurice werkte meer dan vijftwintig jaar op het kasteel van de familie van Crombrugghe van Leerne. In 1972 werd hij samen met zijn collega Yvo Janssens en hun beider echtgenotes door "het kasteel" gevierd en in de bloemetjes gezet voor een kwarteeuw trouwe dienst.

Nadat hij het kasteel had verlaten was hij nog enkele jaren aan de slag bij notaris Martens aan de Leie te Deurle. Werken in de natuur was zijn lang leven. Enkele jaren na het overlijden van zijn echtgenote verliet hij zijn woning in de Engelhoekstraat en verbleef hij in zijn laatste levensjaren in het rustoord "Ter Leenen" in de Graaf van Hoornestraat te Nevele. Maurice, de eeuwige optimist stierf op zijn 98ste levensjaar na een kortstondige ziekte. In het rustoord ontving hij nog regelmatig eens het bezoek van Edith Storme, de echtgenote van Carl van Crombrugghe, die hij "mevraawe van 't kasteel" noemde en aan de manier waarop hij dit vertelde kon je merken dat deze bezoeken hem enorm plezier deden. Zo bleef hij tot zijn laatste levensjaar de band met het kasteel van zijn Leerne behouden.

André BOLLAERT, Poesele

VOSSELARE

HET KASTEEL HOF TER MERE OF KASTEEL VAN VOSSELARE

In de oudste bron van eind 13e eeuw (kopie van 1087) wordt Vosselare *Furslare* genoemd. Thomas van de Turre, de heer van Vosselare, vocht mee met de Guldensporenslag. Na deze Thomas van de Turre ging de heerlijkheid deel uitmaken van het Land van Nevele. Maar Mere vormde wel nog een aparte heerlijkheid binnen het Land van Nevele, een soort staat in de staat. Vermoedelijk is de benaming Meere of Mere ontleend aan een nabijgelegen moeras of laag gelegen weide. Het kasteel was vroeger een echte burcht met slottorens en schietgaten en dus totaal verschillend met de huidige constructie.

Een grafsteen, in de kerkmuur van Bachte-Maria-Lerne toont aan dat er in Vosselare reeds in 1353 een kasteel was, dat de naam 't Hof ter Meeren droeg en vermoedelijk gesticht werd door een "mijnheer van der Meere".

De heer van Mere bezat tot het einde van de 18de eeuw onder andere de drie graden van rechtsspraak, een eigen baljuw en schepbank en het patroonaatsrecht over de kerk van Deinze, wat hem groot aanzien verschafte. De grootgrondbezitter beschikte in Vosselare over 34 eigendommen.

Vermoedelijk droegen de eerste bewoners de naam Mere, maar dat is niet zeker. Mogelijk behoorden ze tot de bekende adellijke familie Mere uit Oudenaarde, waarvan sommigen in de 14de eeuw in Gent een schepenambt bekleedden. In de 15de eeuw was ene Jan Virtal de heer van Meere. Daarna kwam het domein met kasteel o.a. in handen van de families Vanderhaghen en du Bois. Na het overlijden van baron du Bois in 1829, kwam het in handen van Gustave Philippe een telg van de familie de Kerchove d'Ousselghem, die gehuwd was met Clémentine Du Bois. Zij bewoonden het kasteeltje van 1843 als buitengoed. De familie bleef de bezitter tot en met de jaren tachtig van de vorige eeuw. De laatste adellijke bewoner was Alain de Kerchove d'Ousselghem.

Het kasteel werd in de 17de eeuw beschreven als kasteel op motte, het nederhof en de wallen, de steenput, de brug met het poortje, de duivento-

Het Kasteel van Vosselaere.

Merekasteel zoals het er uitzag vóór de verwoesting van 1918.
(Verzameling heemkundige kring het Land van Nevele)

ren, de poort van het naderhof, de oude en de nieuwe schuur en de bomen, de boomgaarden... Het kasteel werd verschillende keren verbouwd, o.a. in de 16de en 18de eeuw, toen het in handen was van Willem du Bois van Herdersem, laatste heer van Mere.

Zo pakte ook architect Leo Minard in 1856 het kasteel nog eens aan voor de toenmalige eigenaars, Gustave de Kerchove d'Ousselghem - Du Bois. Deze Gentse architect, ontwerper van de gelijknamige schouwburg, is in de Leiestreek nogal bedrijvig geweest. In het park - dat niet toegankelijk is - ligt de mooiste ijskelder uit de streek, gebouwd in 1848. Ook de duiventoren is merkwaardig.

Op het einde van de Eerste Wereldoorlog was het kasteel een steunpunt voor de Duitse troepen. De Franse artillerie schoot het kasteel in brand. Een groot aantal kunstwerken en kostbaarheden gingen verloren. Het kasteel werd heropgebouwd in 1923-1924.

Maar tijdens de Tweede Wereldoorlog ging nog eens de kasteeltoren verloren, zodat uiteindelijk heel wat van de vroegere grandeur verdwenen was.

Na het overlijden van Arnold de Kerchove d'Ousselghem in 1919 verscheen Marc de Kerchove d'Ousselghem ten tonele. Ook hij was burgemeester van Vosselare gedurende meer dan vijftig jaar, behalve tijdens de Tweede Wereldoorlog toen een oorlogsburgemeester hem verving. Zijn echtgenote bleef na zijn overlijden in het begin van de jaren zestig op het kasteel wonen. Enkel zoon Alain, die gehuwd was met burggravin Nicole de Spoelbergh bleef in de omgeving wonen en later op het kasteel zelf.

De kinderen hebben geleidelijk aan de vele eigendommen in Vosselare en omgeving verkocht. Het kasteel kwam enkele jaren in handen van de West-Vlaamse aannemersfamilie Hannecart-Vandevijver (Matexi), die het wat vervallen geraakte gebouw in de periode 2003-2004 heeft afgebroken en vervangen door een geslaagde nieuwbouw.

In de tuin werden de duiventoren en de ijskelder behouden. Het gotisch duiventorentje - jammer genoeg in zeer slechte staat - gaat misschien terug tot de 15de eeuw. De twee afzonderlijke ruimten deden dienst als bakoven of smidse. Door middel van een ladder kon men via een spitsboogdeur de

Merekasteel na de heropbouw in de jaren twintig van de vorige eeuw.
Het kasteel werd een paar jaar geleden afgebroken en vervangen
door een nieuwbouw.

(Verzameling heemkundige kring het Land van Nevele)

bovenverdieping bereiken en de eigenlijke duivenwoning. In het torentje werden in 1830 de gotische koorvensters van de parochiekerk van Vosselare verwerkt. De ijskelder bleef tot 1930 in gebruik en zou gebouwd zijn door Gustave de Kerchove d'Ousselghem. Hij werd opgetrokken uit Scheldesteen en voorzien van een monumentale ingang met trapgevel met een rondboogdeur.

Adres: Meirstraat 7, Vosselare

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Lerne

ZENO DE VOGELAERE (°BACHTE-MARIA-LEERNE) HIELP VADER ABEL, 'GARDE CHASSE' VAN HET KASTEEL

In 1889 werd Victor De Vogelaere, de grootvader van Zeno (°1925) jachtwachter of *garde-chasse* van de jachtdomeinen van de kasteelheer in Vosselare. Een jachtwachter had tot taak de jachtgebieden van de grootgrondbezitters intact te houden voor de jachtpartijen van de aristocraten en te beschermen tegen stroperijen. Jagen was een belangrijke hobby van de kasteelheer. Hij kon vrienden uitnodigen, maar de jacht had ook een economisch aspect. De geschoten dieren en vooral de huid brachten heel wat op, zeker in een tijd dat er in onze streken nog veel wild was.

Drie generaties jachtwachter

Grootvader Victor De Vogelaere (1846-1944) was afkomstig van Vurste en had zich gevestigd op een hoeve vlakbij de wal van het kasteel van Mere. "Het was een schoon jachtgebied," vertelde Zeno, "Het wemelde van de hazen. Ze sprongen bijna op uw borst." Maar in 1914 waren ze op een bepaald ogenblik bijna uitgestorven. Het Belgische leger - het 22ste linie - had vlakbij loopgraven uitgedolven, in de hoop het Duitse leger tegen te houden. Zij dreven massaal de hazen in de loopgraven en brachten ze op die manier om.

Ook de zonen werkten voor het kasteel. Zeno - de nonkel van Zeno die we hebben geïnterviewd - had als taak de bakkersoven aan te steken. Deze oven bevond zich onderaan een duiventoren, waar toen pauwen in woonden. Deze toren bevond zich op een eilandje in het midden van de vijver. Iedere dag trok Zeno met hout naar de oven om hem in gang te krijgen. Dan werd er brood in gebakken. Ook de broden werden afgevoerd per boot. Zijn neef Zeno vertelde ons dat de jonge dame de Neve de Roden van het kasteel een oogje op hem had en hem bezocht als hij aan het werk was in de oven. "Het wordt tijd dat hij naar het leger moet," vertelde zijn vader Victor die zag wat er aan de hand was.

Rond 1890 was er een wat eigenaardige gebeurtenis. Grootvader Victor was op tocht met een kennis, een zekere 'de grooten Desloovere'. Plots hoorden beiden een zeer eigenaardig geluid, een soort gereutel en geroep. Het bleek

uiteindelijk van een laagvliegende ballon te zijn die een lint (reep) over de grond liet glijden en schade toebracht aan fruitbomen en gewas. Zij riepen de ballonvaarders toe waar ze zaten. In die tijd was een dergelijke luchtballon - want er waren nog geen vliegtuigen - nog een grote zeldzaamheid.

Victor was een gevreesd man. Hooguit op café werd er al eens gespot met de garde-chasse van het kasteel. Maar de angst voor de kasteelheer zat er toen zo diep in dat er vooral respect en ontzag was voor Victor. Maar hij had blijkbaar een goed hart. Op een bepaald ogenblik, net na de Eerste Wereldoorlog, betrapte hij een man die strikken aan het plaatsen was om hazen te vatten. De man begon te schreien. Ik heb een zoon die doodziek is teruggekeerd van Sedan (oorlogsfront in Frankrijk). Zonder voedsel overleeft hij het niet. "Als het zo zit ga ik eens mee," vertelde Victor. Hij trok effectief met de man mee en constateerde dat deze gelijk had. Er werd een afspraak gemaakt. Iedere week mocht de man bij Victor konijnen afhalen tot de zoon voldoende was aangesterkt. "Het was een familie van *pensejagers*," vertelde Zeno, "maar we hebben er nadien nooit meer last van gehad."

Jachtwachters verdienden veel geld met pelsdieren

Vooraleer je jachtwachter kon worden, diende je een eed af te leggen bij de vrederechter van het kanton, in onze streek in Deinze of Nevele. De wedde was zeer bescheiden. "Bij kasteelheren moet je niet zijn voor een schone wedde" volgens Zeno. Victor boerde overdag en was 's avonds jachtwachter. Er was wel een mogelijkheid om wat bij te verdienen. In die tijd waren er nog heel wat roofdiertjes in de streek: muishonden, hermelijnen, bunzings... De jachtwachters probeerden die dieren te vangen. Hun winterpels was veel geld waard. Zeno herinnerde zich eens dat in het begin van de jaren dertig vader Abel een zeer mooie som kreeg op de markt van Deinze voor de huid van een *visse*. Hij heeft nog gezien hoe de poeldeniers de huid opentrokken en erop bliezen ter controle.

Bovendien kregen ze per roofdier een premie van de kasteelheer. Als bewijs dienden ze wel een stukje van de staart te behouden en voor te leggen bij de jaarlijkse afrekening. De kasteelheer betaalde een premie per stukje staart. Jachtwachters gaven vaak de stukjes staart door aan een andere jachtwachter en bekwamen op die manier extra premies. "Er werd veel gelachen in die tijd en veel druppels gedronken" vertelde Zeno. De kasteelheer kwam wel regelmatig controleren of er in de familie geen konijntje in de duik

werd gegeten want dat mocht niet. "Dit gebeurde toch wel eens bij ons, maar dat werd dan vooral 's morgens geregeld".

Abel, de zoon van Victor en de vader van Zeno, was een goed wielrenner en zou een van de eerste Belgische beroepsrenners worden. Hij fietste in de tijd van de fameuze Van Hauwaert. Maar Abel werd ook garde-chasse, net als zijn vader. Zij hadden af te rekenen met stropers en die waren niet altijd gewillig. Zo werd Abel de nacht voor hij het kampioensschap van Vlaanderen reed en won in Koolskamp, beschoten en geraakt in zijn been. "Niet zo ernstig, er zaten een stuk of tien zaadjes van jachthagel in," zei Zeno. Maar in 1947 was het ernstiger, toen moest hij een week in het ziekenhuis herstellen van een schotwonde.

Wielrenner-garde-chasse Abel werd graag gezien door de kasteelheer. Zo trok Arnold de Kerchove d'Ousselghem met hem vaak mee naar de koersen. Hij reed met een moto. "Een moto met waterkoeling," herinnert Zeno zich. Arnold zou kinderloos overlijden in 1919. Zijn weduwe dame de Neve de Roden bleef op het kasteel wonen. Arnold werd opgevolgd door Marc de Kerchove d'Ousselghem die trouwens eveneens burgemeester werd van Vosselare. Behalve tijdens de Tweede Wereldoorlog waren tot en met de fusie de kasteelheren van het hof ter Mere altijd burgemeester van Vosselare. "Hun wil was wet."

Meer dan tien personeelsleden voor de Tweede Wereldoorlog

Als kleine jongen leerde Zeno het personeel van het kasteel zeer goed kennen. Er was de kokkin Leontine en haar zuster, Jan de knecht, Fons Vestuyft de chauffeur en diens vrouw die als meid werkte. Bovendien waren er twee vrouwen (de gezuster Ally) die de was deden en de mannen die verantwoordelijk waren voor het park. Voor en na de oorlog waren dat August De Paepe, Alois Van Hee, Jules De Meyer, een zekere Mortier. "Ik zag de kasteelvrouw af en toe wandelen in het park met haar hondje" zei Zeno "Wanneer haar voetstappen of die van het hondje in de aarde of het zand stonden, waren de knechten verplicht om het direct terug mooi te harken."

Tijdens de Tweede Wereldoorlog verbleef de adellijke familie in het Brabantse waar men nog kastelen bezat. Er werkten wel één hovenier en drie knechten in de tuin en de groentehof.

Voor en tijdens de oorlog raakte Zeno geen jachtwapens aan. Dat mocht niet van de Duitsers. Maar na de oorlog vergezelde Zeno zijn vader die voor sommige kleine eigenaars wild diende te schieten in opdracht van de kasteelheer.

Ook Zeno werd jachtwachter

Zeno werd zelfs gedurende één jaar zelf jachtwachter, namelijk in 1951. Maar in 1952 ging hij werken bij de Gentse brandweer. In dat ene jaar had hij toezicht op een jachtgebied dat aan drie aristocratische pachtheren behoorde: de Bousies (Hansbeke), de Ghellinck (Zwijnaarde) en de Kerchove D'Ousselghem. Ook hij kreeg enkele keren af te rekenen met stropers: "Ik heb er van ver eens naar geschoten om hen weg te jagen, want voor een paar hazen kan je toch geen mens doodschieten."

De laatste aristocratische bewoner van het kasteel was Alain de Kerchove d'Ousselghem. Hij was gehuwd met de burggravin Nicole de Spoelbergh uit Deurle. Hun zoon Arnaud zou het Merkasteel verkopen.

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Lerne

Godelieve De Cloet op het bordes van het kasteel van Vosselare

**GODELIEVE DE CLOET (°VOSSSELARE):
“ALS DOCHTER VAN EEN PACHTER VAN
HET KASTEEL WERD IK OPGEËIST OM
IN HET KASTEEL TE WERKEN”**

Godelieve De Cloet (°1940) woont in Vinkt, maar is afkomstig van Vosselare. Zij heeft alle lof voor de kasteelheer Marc de Kerchove d'Ousselghem en zijn echtgenote. Zij heeft tussen 1957 en 1961 voor het echtpaar gekookt. Haar vader Maurice De Cloet werkte immers voor de hovenier Gust De Paepe en was zelf pachter van de kasteelheer.

Op die manier kwam zij bijna automatisch op het kasteel terecht. Maar Godelieve heeft er wel goed leren koken (van Denise Van Renterghem) en correct leren opdienen. Voordien had zij nog even gewerkt bij de kleermaker De Dobbelaere in Nevele. Behalve eten klaarmaken, moest zij tussendoor strijken en (koper) kuisen.

“Ik wil dat je mevrouw zegt, want iedereen is hier madam”

Christiane de Pret Roos de Calensberg, de echtgenote van Marc was tevens zijn nicht. Zij was afkomstig van Kappelle-op-den-Bos en zeer rijk, volgens Godelieve. Ook aan haar heeft Godelieve goede herinneringen. Zij wist wel te vertellen dat zij haar nooit mocht aanspreken met madame, het moest mevrouw zijn. Dat was blijkbaar zowat de enige eis die ze stelde. De familie sprak Frans tegen elkaar, maar met Godelieve werd Vlaams gesproken. Mevrouw Christiane deelde mee dat ze op die manier haar kennis Vlaams wat op peil wilde houden.

Zij was de laatste keukenmeid of kokkin die nog inwoonde in het kasteel. Nadien heeft men niemand meer gevonden die tijdens de week en op zondag meestal tot 14u diende te werken. Zelfs de buitenlandse meisjes (Spaanse, Indische) die nadien werden aangetrokken, bleven niet lang.

Om 22u diezelfde zondag moest ze opnieuw binnen zijn. Ze had dus maar een achttal uren tijd per week om bij haar familie en bij haar verloofde te zijn. Iedere dag stond zij om 7 uur op, één uur voor de rest van de kasteelbewoners.

Op zo'n kasteel was weinig te beleven, behalve dan de (zeldzame) feesten. Zelfs een radio was er niet. Zij vulde de avonden met breien, haken en

lezen. Op zondagvoormiddag, moest zij naar de achturenmis in Nevele om dan snel terug te keren vooraleer haar werkgevers terug waren van de mis in Vosselare.

Naast kost en inwoon verdiende ze per maand 1.000 fr, wat zelfs toen niet zeer veel was. Zij kreeg ook wat werkkledij. Als dochter Sabine op bezoek kwam, bezocht deze altijd de keuken en kreeg ze van haar ook wat geld toegestopt. Zij was gehuwd met een rijke industrieel (van veevoeders) uit Antwerpen.

Geliefde burgemeester

“De oude mijnheer en mevrouw waren brave mensen, en ook als burgemeester was hij heel graag gezien. Toen hij werd gevierd voor zijn vijftigjarig burgemeesterschap (in 1959) stond het kasteel van boven tot onder vol met bloemen,” vertelde Godelieve, “Het was een ongelooflijk feest. Voor iedereen in Vosselare was er eten en drinken.”

De familie Verstraete uit Nevele die doorgaans instond voor dergelijke feestmaaltijden op het kasteel, had heel wat personeelsleden moeten inschakelen. De wal - die toen net droog lag - was 's avonds volledig verlicht.

“De kasteelheer was niet alleen goed en correct voor de pachters, hij heeft waarschijnlijk ook nooit een gemeenteraad overgeslagen.” denkt Godelieve. Zij heeft ook vernomen dat hij zijn vergoeding als burgemeester weigerde op te nemen. Het bedrag bleef in de gemeentekas.

Eten genoeg maar er werd niets weggegooid

Godelieve herinnert zich dat baron Marc ook zeer graag was gezien bij de pachters uit de omgeving. Zij leverden massaal een lendenstuk, eieren en ander voedsel. Het was te veel voor de familie, en men gaf het dan maar mee met één van de kinderen.

Daarnaast waren er nog de jachtwachters die regelmatig wild schoten. Tijdens de herfst organiseerde de baron af en toe een wilddiner met vrienden, vaak zelfs na een jachtpartij.

De groenten kwamen uit de tuin en werden binnengebracht door hovenier De Paepe die in de bijgebouwen (vroegere paardenstallen) woonde. Het

ging om gewone zaken zoals prei, andijvie, spruiten ... Tweemaal per week kwam slager Verstuyft uit Nevele met vlees. Ook het brood werd aangekocht in Nevele.

Maar zij waren opvallend zuinig op het vlak van eten. In de kelder stonden bokalen met groenten en confituur. Er was een wijnkelder maar aan tafel werd slechts één glaasje wijn gedronken. "Zij waren zeer gewoon op dat vlak en alles werd bewaard en indien mogelijk opnieuw gebruikt."

Bij zoon Alain sloeg de zuinigheid om in gierigheid. Een kennis van haar werkte een tijdje bij Alain. Zo vernam zij dat men daar eiste dat na het eten van kip de meid van de afgekloven beentjes nog een bouillon zou bereiden. Het personeel hield het daar dan ook niet lang uit, temeer daar Alain blijkbaar zeer opvliegend was. Er werd gefluisterd dat hij na zijn Kongolese periode één of andere ziekte had opgelopen.

De stervende zwaan

Één keer was er opschudding in het kasteel. Ieder jaar stak de kasteelheer vis op de wal rond het kasteel en in het water rond het eilandje. Er mocht gevisst worden. Vooral een zekere mijnheer de Feyn uit Gent had nogal wat privileges op dat vlak. Hoewel het verboden was, had één van de vissers zijn vislijn 's nachts laten liggen. Eén van de twee zwanen had het uiteinde van de vislijn ingeslikt en zou uiteindelijk een vreselijke dood sterven. Die zwanen betekenden heel wat voor de kasteelheer. De dood was dan ook een harde klap. Temeer daar het koppel zwanen iedere zomer broedde op het eilandje en telkens enkele jongen had. Wanneer het broedseizoen voor de zwaan voorbij was, konden de familieleden met een bootje rond de wal en het eilandje varen. Godelieve herinnerde zich ook dat één van de kinderen vervroegd terug kwam van een reis naar Zwitserland. De hond treurde immers om haar afwezigheid en liet zichzelf uithongeren.

Zoon Alain heeft nog geprobeerd kippen te kweken op het eilandje maar dat was geen groot succes. Michel Verwee heeft op dat eilandje een tijdlang ook bijen gekweekt.

Na het overlijden van vader Marc werd alles verkocht

Marc overleed rond 1964 op zeer hoge leeftijd, maar zijn echtgenote zou hem nog een tiental jaar overleven.

De vier kinderen zouden nadien geleidelijk alle eigendommen in Vosselare en omgeving, inclusief het kasteel, verkopen. Er waren vier kinderen: Yves was directeur van de puntfabriek in Gent en woonde op een kasteel in Merendree; Alain heeft tot en met de onafhankelijkheid in Kongo gewerkt; Sabine was getrouwd met een Antwerpse veevoederfabrikant en dan was er nog Edgar die sukkelde met een oogletsel. Een vijfde zoon Arnaud was gesneuveld tijdens de achttiendaagse veldtocht in 1940. Toen Edgar meedeelde dat hij met een gewoon burgermeisje wilde trouwen viel dat niet (direct) in goede aarde. Het huwelijk ging echter toch door.

Godelieve had in 1961 het kasteel ondertussen verlaten. Zij was immers gehuwd en woonde in Vinkt. Toch heeft de kasteelheer haar nog eens uitgenodigd en een cadeautje bezorgd bij de geboorte van haar dochter Ruth.

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Lerne

HET VERHAAL VAN MIJN JEUGD IN VOSSELARE, ALS ZOON VAN DE OPPERTUINIER VAN HET KASTEEL

Onderstaande tekst werd genoteerd door Jozef De Vilder²⁰ en bewerkt door zijn zoon Herman. Jozef schreef eind jaren tachtig zijn memoires neer voor het nageslacht. Een deel van de tekst²¹ nemen we in afspraak met zoon Herman over, want het gaat over zijn periode dat hij in Vosselare woonde (tot 1927) en er een mooie jeugd beleefde als zoon van de oppertuinier²² van het kasteel. Stefaan De Grootte zorgde voor enkele aanvullende voetnoten. Jozef werd geboren in Vosselare op 10 augustus 1908 en overleed in Tervuren op 17 april 1991.

Het begin van de Wereldoorlog 1914-1918. De zoon²³ van de jachtwachter, in dienst bij een adellijke familie, komt mijn ouders de hand drukken en afscheid nemen. Hij moet namelijk zijn regiment vervoegen als soldaat, want de Duitsers zijn ons land binnengevallen. België zal zich vier jaar lang moeten verdedigen. Als kind van zes sta ik onbegrijpend bij dit alles, maar verdrietig zie ik die jongeman vertrekken. Hij draagt een zak op de rug, wuift nog een laatste maal en verdwijnt om de hoek.

In dat vlakke, landelijke dorp, Vosselare, ten zuidwesten van Gent, woont mijn vader met zijn gezin. Hij in dienst als oppertuinman op het landgoed van de kasteelheer die in de zomermaanden het kasteel bewoont, met zijn dame. Mijnheer en mevrouw zijn van adellijke afkomst. Ik heb ze alleen gekend als bejaarde mensen.

²⁰ Jozef was de grootvader van Wim De Vilder, VRT-journalist.

²¹ De integrale tekst van de memoires verscheen in de nummers twee en drie van het jaar 1992 van 'De Horen' het tijdschrift van de heemkundige kring "Sint-Hubertus" in Tervuren.

²² De vader van Jozef was Petrus Joannes De Vilder, geboren in Lokeren op 23 januari 1868 en overleden in Tervuren op 19 juli 1950.

²³ Het gaat bijna zeker om één van de zonen van jachtwachter Victor De Vogelaere, vermoedelijk Frans.

Huwelijksfoto Jozef De Vilder (Vosselare) en Elza Van Braeckel (Meigem)
van 4 april 1933 (Verzameling Herman De Vilder)

Van op de weg die naar het Dorpsplein leidt, is het kasteel goed zichtbaar. Het is een prachtig gebouw met torens, daterend uit de achttiende eeuw. Aan het einde van de lindendreef die op het landgoed uitkomt, staat rechts een huis met vooraan een grote ren waarin een vijftal hondenhokken. Al wie zich in de nabijheid begeeft, wordt aangemeld met geweldig geblaf.

In de woning verblijft de koetsier met zijn gezin. Hij heeft als taak het verzorgen van de rijpaarden. Deze verblijven in luxueuze boxen binnen een groot gebouw. Palend aan de stallen zijn er de 'remises', stelplaatsen voor allerlei luxerijtuigjes die vroeger het rijke gezelschap vervoerden.

Tegenover deze gebouwen kijkt men uit over een grote weide waar bij gelegenheid de paarden van de frisse buitenlucht genieten en een fraai gezicht bieden aan de bewoners en bezoekers van het kasteel. Bijna zonder ophouden hoort men geroep en gesnater van waterhoenen, eenden, zwanen en nog andere watervogels, die in en rond de grote vijver zich verlustigen. Ze zwemmen, duiken en nestelen in het riet rond het kleine eilandje.

De brede stenen brug geeft toegang tot het kasteel. Palmbomen, geplant in houten kuipen, sieren het bordes en het terras. In de als guirlandes aangelegde bloemperken prijken de rijkste kleuren.

Rechts voor de brug leiden zeer verzorgde wandelwegen naar het park, waar prachtige oude bomen pronken, alsook een boomgaard met allerlei fruit.

Verscholen tussen boomgaard en park wonen wij in een passend huisje, met ernaast nog geiten- en schaapsstallen en het grote washuis.

In de uitgestrekte moestuin, omringd door twee meter hoge muren, worden vele groenten en ook klein fruit geteeld. Dit verschaft werk aan vader, die met een vijftal arbeiders instaat voor de bevoorrading van de keuken van het kasteel.

Het huispersoneel bestaat uit de tafelknecht, - zoals men hem noemt - de kamermeid, de keukenmeid met helpster en een chauffeur, die echter niet met de auto mag rijden omwille van de oorlog.

Er zijn serres waarin bloemen gekweekt worden die geregeld de versiering binnen het kasteel moeten verzekeren. Voor het bewaren van de palmbomen

Vlakbij het kasteel van Vosselare (Merekasteel), staat een hoeve die wordt utigebaat door de familie De Winter. De hoeve die voor het kasteel fungeerde als neerhof, werd gebouwd naar een ontwerp van architect Leo Minard, die in de 19^e eeuw ook de verbouwingen begeleidde van het kasteel zelf.

(Foto Stefaan De Groot)

en andere tropische planten in de winter, is er de oranjerie. Deze wordt op temperatuur gehouden door een met kolen gestookt vuur. Bij guur weer en zeker bij wintervorst moet vader in volle nacht het vuur controleren en onderhouden. Hij is verantwoordelijk en zorgt dat er niets befrist van die oude verzameling bloemen en planten uit verre streken.

Ook tijdens de droge zomermaanden is er veel zorg voor alle planten en bloemen. De tuinlieden, op blote voeten, zonnehoed op het hoofd, hemdsmouwen en broekspijpen opgerold, gaan en komen, scheppen water met enorme gieters uit de vijver en besproeien overvloedig de bloemperken: een werk van vele uren.

De pachter van de kleine en grotere boerderijen, die eigendom zijn van de kasteelbewoners, worden in de hooimaand wel eens opgevorderd om de talrijke grasperken in het domein te komen maaien. Voor dag en dauw horen wij dan reeds het wetten van de zeis, alsook het geschreeuw van opvliegender fazanten en patrijzen, die in allerijl hun nest in het hooggegroeide gras verlaten, bang voor de naderende maaiers.

Bij droog weer is het dan gauw tijd om het hooi op de zolders te stouwen, als voedsel voor de paarden.

Ook de vrouwen en dochters van de pachters moeten al eens op het kasteel komen werken, vooral wanneer de grote was wordt gedaan. Dat gebeurt met de handen, staande rond grote houten kuipen. De wasvrouwen wrijven dagenlang om groot en klein linnen, dat gebruikt werd in het kasteel, proper te krijgen.

Er wordt gebleekt op het kortgemaaide gazon. Daarna is het de beurt aan de strijkploeg in de speciale kamer boven de wasplaats.

Wanneer er feestmalen gegeven worden in het kasteel gebeurt er een 'sluikslachting'. In het grote washuis wordt dan een rund of een kalf binnengebracht, neergeveld en geslacht.

Vader zorgt dan, naast de vele verse groeten, voor sappig fruit dat in de tuinen gekweekt wordt. Er zijn blozende perziken, fijne peren en abrikozen, sappige aardbeien en frambozen, goedgevulde trossen zwarte, witte en rode bessen.

Bij tentoonstellingen voor tuinproducten in de stad Gent, behaalt vader steeds eerste prijzen. Hij komt dan thuis met diploma's, medailles en getuigschriften met gelukwensen van de jury.

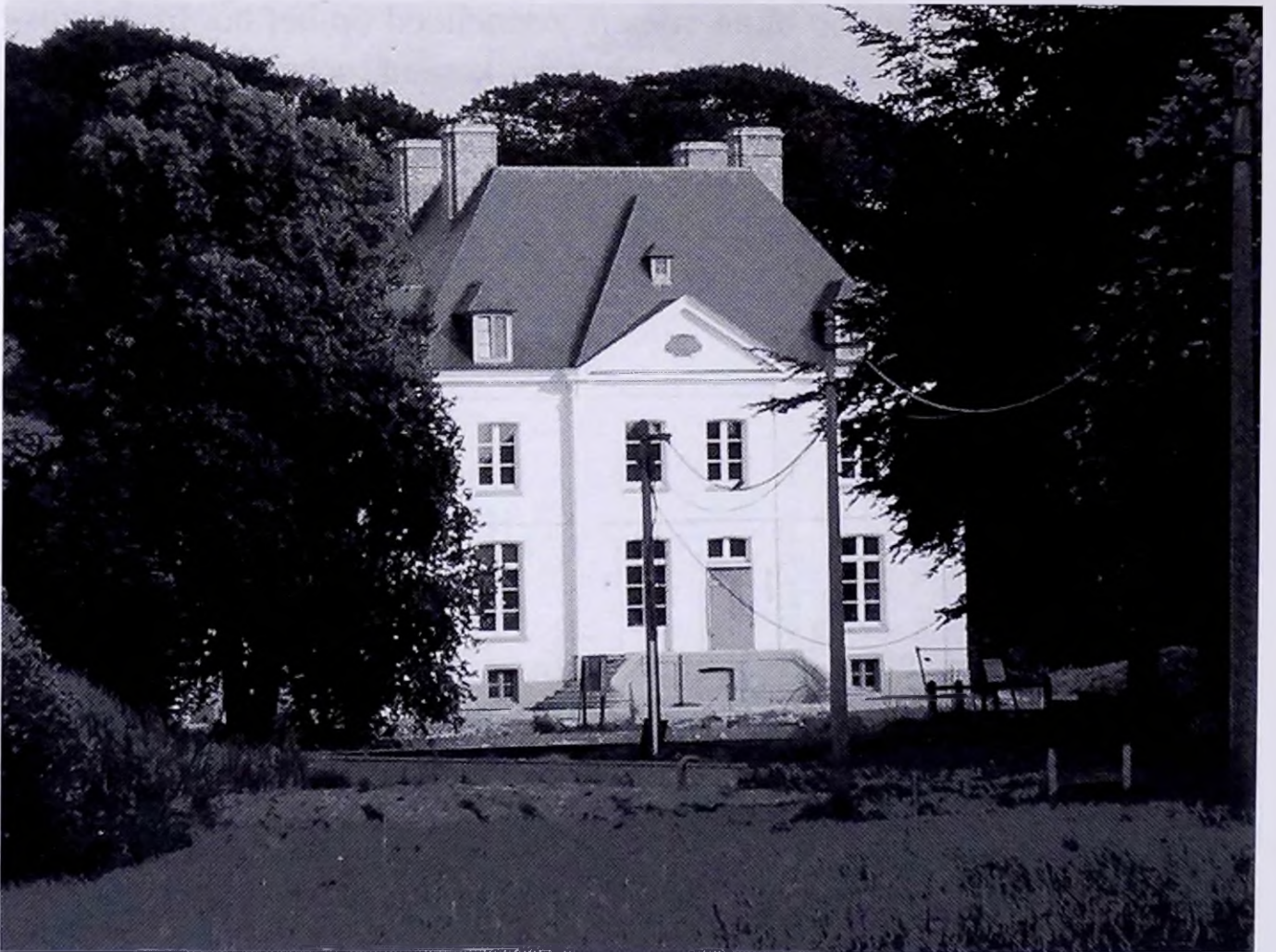

Foto van het nieuwe nog niet compleet afgewerkte kasteel van Vosselare - anno juli 2004 - genomen van op de Meirestraat. De familie Hannecart-Vandevyvere kocht het domein aan en bouwde in 2003 en 2004 een nieuw kasteel op de plaats van het oude. Op het ogenblik van de foto zijn nog werken bezig voor de aanleg van de tuin. De tuinaanleg gebeurde door de befaamde internationale firma Wirtz.

(Foto Stefaan De Groot)

Daar ik erg vertrouwd ben met de schilderachtige en vooral verborgen plekjes binnen het landgoed, nodig ik vaak een paar schoolmakers uit.

We maken dan een boot los voor een tochtje op de vijvers; we klauteren wel eens in de bomen, zoeken vogelnesten en observeren de nestelende bos- en tortelduiven. Het is er bijna nooit stil. Steeds horen we het gezang van de merels, lijsters en vinken. We plagen de geitjes in de wei, die stormlopen tegen de omheining. We beleven een benijdenswaardige kindertijd in de zuivere, ongerepte natuur.

Bij afwezigheid van de meesters van het kasteel mogen we wel eens binnen met vader, wanneer deze de planten of bloemen verzorgt of vernieuwt. We bewonderen er met grote ogen de rijkdom.

Wanneer de keukenmeid ons ontmoet, valt er wel eens een lekker hapje uit de kast: dingen die we thuis moeten ontberen. Het moet echter gezegd dat, ondanks de oorlogstoestanden die er in de streek heersen, onze ouders erin slagen om voldoende voedsel op tafel te brengen voor het hele gezin.

Van eigen productie is er, naast groenten en fruit, nog de geitenmelk die zeer voedzaam is en goed voor de gezondheid. Moeder maakt er ook boter en kaas van.

Bovendien zorgt ze ook voor onze kleding die ze meestal zelf naait. Schoenen dragen we alleen op zondag. Klompen aan de voet, staat ons goed! In de buurt is er een klompenmaker bedrijvig. Voor het nodige hout velt hij zelf de bomen uit de streek: mogen of niet!

Met Sinterklaas krijgen we van de kasteelvrouw wel eens een warme sjaal, een paar kousen of enkele sinaasappelen.

Behalve voor een zakje knickers (marbels in de volkstaal), wordt er nooit geld uitgegeven voor speelgoed. In de mate van het mogelijke maken wij dat zelf. Zo bijvoorbeeld een fluitje, dat vervaardigd wordt uit een takje wilgenhout van ongeveer een vinger dik en lang. Eerst wordt er op de schors geklopt totdat het harde binnenste loslaat en eruit komt. Zo ontstaat een buisje, waarin wij langs de zijkant een gleufje snijden... en dan maar 'schuifelen'.

Van vlierhout maken we een balpijp of 'klakkebosse'. Daarvoor wordt er een tak gesneden zo groot als een fietspomp, het binnenmerg wordt er uitgeduwd of geboord, zodat er een buis ontstaat met een opening van acht tot tien millimeter. Daar wordt dan een stok in gepast met dezelfde doorsnede en met een soort handvat aan het uiteinde. Bij de boer die vlas zwengelt halen we wat afval van vlas. Er worden propjes gemaakt en deze worden voor- en achteraan in de buis geduwd. De spil die de eerste prop voortstuwt,

perst de lucht samen zodat de tweede prop er met een klap uitvliegt. Op die manier schieten we om het verst of naar nietsvermoedende mussen in het zand.

De meisjes maken met de hulp van moeder hun speelgoedpopjes zelf van doekjes gevuld met vers hooi. Enkele stokjes en een lapje vormen het wiegje en blij spelen ze dan moedertje.

We zijn nu in de herfst van 1918 en beleven het laatste oorlogsgeweld. De Duitsers vluchten, maar in de dorpen van Vlaanderen worden kerken, kastelen en andere grote gebouwen beschoten met kanonnen. In ons dorp wordt veel verwoest: het prachtige kasteel brandt af. De kerk en de jongensschool, waar ik school loop bij meester Blomme, liggen in puin. Het laatste offensief, zegt men.

We moeten vluchten uit ons huisje. In een naburige boerderij vinden we onderdak, niet voor lang echter, want ook daar wordt de omgeving onder vuur genomen door aankomende Franse soldaten die de Duitse legers op de vlucht drijven. Er vallen daar veel doden. Ons gezin is gered en we kunnen terug naar onze vertrouwde woning, maar kijken bedroefd naar het puin van het kasteel. Ons gezin bestaat nu uit vader, moeder en vijf kinderen. Vader, men noemt hem Pierre, is afkomstig van Lokeren. Moeder is van Poeke.²⁴ Voor zij huwde was ze in dienst bij rijke lieden. Vader leerde in Gent de stiel van tuinman-bloemist.

In 1919 doe ik mijn plechtige communie in de noodkerk, een houten gebouw dat opgetrokken is in de nabijheid van de ingestorte kerk. Met Kerstmis zing ik samen met drie andere jongens het kerstlied.

Een klein half uur te voet, soms door slecht weer en gure wind, stappen we dagelijks naar school. Mijn oudste zus, Marie loopt nog verder, tot in Nevele, naar de Franse school. Daar is zij de vriendin van Elza uit het dorp Meigem.

Deze Elza wordt later mijn echtgenote. Zij maakt deel uit van een groot gezin. Haar vader is kleermaker, winkelier en herbergier. De jongens en de

²⁴ Moeder is Stephania Emilia Van der Haegen, geboren in Poeke op 11 september 1878 en overleden in Tervuren op 12 februari 1951

meisjes leren allemaal de kleermakersstiel en werken samen thuis: een vrolijke bende!²⁵

1923. De oude kasteelheer is intussen gestorven. Mevrouw woont in Gent in een groot herenhuis, maar te Vosselare blijven alle dienstboden in dienst. Ook vader blijft op het landgoed voor het onderhoud van de tuinen. Het kasteel wordt voorlopig niet heropgebouwd. Van de gebouwen die vroeger dienst deden als remises en stallen wordt een fraaie woonst gemaakt. Daar zal de kasteelvrouw, samen met enkele familieleden die haar gezelschap houden, verblijven tijdens de zomermaanden.

Vlaanderen werkt verder aan de heropbouw van wat door de oorlog vernield werd. Er komt stilaan weer welstand bij de bevolking, er is werk voor iedereen en de lonen blijven stijgen. Ook vader wil meer verdienen, trekt de stoute schoenen aan en vraagt verhoging van maandloon. De kasteelvrouw wil op dit verzoek niet ingaan, dus geeft vader zijn ontslag en met spijt in het hart maar vastbesloten, verlaten we het vertrouwde Vosselare.

Jozef DE VILDER (+), Tervuren

²⁵ Over Elza Van Braeckel schreef Herman De Vilder in het themanummer 'Vinkt en Meigem in 1940' het artikel "Elza Van Braeckel vluchtte in 1940 per fiets met twee kleine kinderen van Tervuren naar Meigem", in *Het Land van Nevele*, jg 34 (2003), afl. 3, p. 260-268.

BEZOEK VAN DE JONGE KASTEELVROUW AAN HET HOVENIERSHUISJE (UIT “T BLAUWHUIS” VAN CYRIEL BUYSSE)

Volgens Wouter Verkerken²⁶ in ‘Het land van Buysse, volgens Cyriel Buysse’ is ’t Blauwhuis onmiskenbaar het kasteel Hof Ter Mere in Vosselare in zijn toestand van voor de vernietiging van 1918. Nina, de hoofdpersoon uit de roman bezoekt het huis van de hovenier. De tekst schetst de sfeer van toen en de eerbied die eenvoudige mensen voor hun kasteelvrouw en de kasteelheer hadden:

“Het tuinmanshuis, een zeer eenvoudig rood steden gebouw van één verdieping, met bruingeverfde vensterluiken en deuren, stond op een honderdtal meter afstand, zijdelings van ’t kasteel, naast de paardestallen, het washuis en andere vertrekken, in de schaduw van een groep zeer hoge, rijzige, prachtige beuken. Daarachter lag de moestuin met zijn regelmatig aangelegde bedden groenten en zijn witgeverfde serre; een weinig boven de omheiningshaag verrees de achtergevel van het ‘neerhof’, door een kromme, modderige weg, met de prachtige, vierdubbele beukenallee van ’t Blauwhuis en verder met de steenweg verbonden.

Bij Nina’s binnentreden stonden de beide mannen en de moeder eerbiedig op. Vader Thijs nam spoedig zijn pet af en legde zijn zwartgerookt pijpje opzij, terwijl de meisjes, door hun kantwerkkussen tot opstaan verhinderd, hun jonge meesteres met een blozende glimlach begroetten, even een poosje de arbeid stakend. Maar Nina stelde hen allen wel spoedig op hun gemak. Zij zelf nam een stoel en schoof zich naast de meisjes; en om de oude tuinman te overtuigen dat de tabaksrook haar niet geneerde, gaf zij hem, alsook aan Odon, een sigaar, uit het kistje van haar tante genomen.

Inniger blozend en glimlachend dan, zetten de meisjes zachtkens, na een aarzeling, de arbeid voort, en Thijs verrukt, ontstak zijn sigaar met een onhandige gulzigheid. Alleen Odon bleef nog een hele poos eerbiedig staan, vuurrood en stijf, met zijn smalle schouders en zijn blonde kroezelharen, als verslagen door de eer van dit bezoek”.

²⁶ W. Verkerken, Het land van Buysse, volgens Cyriel Buysse: een inventaris van de realiteit en het fantasierijke realisme in de topografie van het oeuvre van Cyriel Buysse, Gent, 1994.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Armand Bauwens e.a.,
Stad Deinze, Monumenten en merkwaardige gebouwen en landschappen
(verzamelmap), 1980.

André Bollaert e.a.,
Sint-Martens-Lerne een Leiedorp in het Land van Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg. 33 (2002), afl. 3.

F. De Potter en J. Broeckaert,
Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, eerste reeks, Gent, 1864-1870.

Diane De Keyzer,
Madame est servie, 1995, Van Halewyck, Leuven.

Lieven De Ruyck,
Het kasteel van Hansbeke, in *Het Land van Nevele*, jg. 11 (1980), afl. 3,
p. 190-191.

Jozef De Vilder,
Mijn memoires voor het nageslacht, in *De Horen*, heemkundige kring
"Sint-Hubertus", Tervuren, nrs. 2 en 3, 1992.

Antoine Janssens,
Ijskelders te Hansbeke, Landegem, Nevele en Vosselare, in *Het Land van Nevele*, jg. 9 (1978), afl. 4, p. 248-255.

Antoine Janssens,
Nieuwe gegevens over het kasteel van Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg.
4 (1973), afl. 1, p. 25-34.

Kasteeldomein Poeke, www.poeke.net

Kathleen Lanclus,
Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur/deel 12n 1 Kanton

Deinze, Provincie Oost-Vlaanderen, Arrondissement Gent, uitgave Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1989.

Albert Martens,

Een 16de-eeuwse duiventoren te Hansbeke, in *Het Land van Nevele*, jg. 6 (1975) afl. 3, p. 151-153.

Luc Neyt,

Het kasteel van Merendree, in *Het Land van Nevele*, jg. 13 (1982), afl. 2, p. 96-105.

Hugo Schaeck,

Het kasteel van Nevele, een stand van zaken, in *Land van Nevele*, jg. 33 (2002), afl. 2, p. 105-139.

Jozef Van De Castele,

Een geschiedenis van Vosselare in 1845 door A.C. Van hoorebeke te boek gesteld, in *Het Land van Nevele*, jg. 13 (1982), afl. 2, p. 91-147.

Gaëtan Regniers,

Een leven lang in dienst van baronnen en graven, interview met Zeno De Vogelaere, in *Het Laatste Nieuws*, 10 juni 2005.

Jan Van Overstraeten,

Poeke, een dorp in de schaduw van een kasteel, in *De Autotoerist*, jg. 29 (1976), nr. 17, p. 879-881, (ook afgedrukt in het tijdschrift *Land van Nevele*, september, 1976).

Wouter Verkerken,

Het land van Buysse, volgens Cyriel Buysse: een inventaris van de realiteit en het fantasierijke realisme in de topografie van het oeuvre van Cyriel Buysse, Gent, 1994.

Raf Walgraeve en Geert Van Doorne,

Enkele beschouwingen over de heerlijkheden "Ter Vaalt" en "Zeveren", in *Het Land van Nevele*, jg. 7 (1976), afl. 1, p. 3-10.

Bibliotheek van de heemkundige kring

“Het Land van Nevele”

Hansbekedorp 33, 9850 Hansbeke

De bibliotheek is voor iedereen toegankelijk elke eerste zondag van de maand van 10 uur tot 12 uur (niet in juli) en na telefonische afspraak met Jan Luysaert (09 371 60 53).

De catalogus op onze tijdschriften *Het Land van Nevele* en *Mensen van Toen* kan ook geraadpleegd worden in de Gemeentelijke Bibliotheek van Nevele, Stationsstraat 20, Landegem

Bibliothecaris

Nele Van Uytsel

bib@landvannevele.com

Bestuur

André Bollaert (secretaris dagelijkse werking)

Irène Buysse

Wim De Clercq

Stefaan De Groote (ondervoorzitter)

Lieven De Ruyck (secretaris tijdschriftadministratie)

Yvonne De Keere

Daniël D'Hooge

Jan Luysaert (voorzitter)

Hugo Schaeck

Julien Scherpereel (bibliothecaris)

Arnold Strobbe (ondervoorzitter)

Patrick Tuytschaever

Eddy Verstraete (penningmeester)

Website

www.landvannevele.com

E-mail

info@landvannevele.com